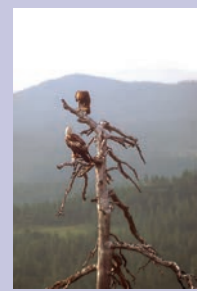

VÅRE
ROVDYR

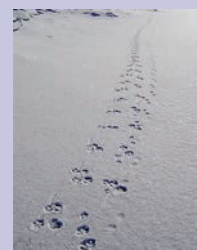
Nr. 1/2004

Årgang 18

Forsidefoto:
Ung (øverst)
og voksen
kongeørn i
Numedal.
Foto: Åge
Midtgard.

Baksidefoto:
Tre ganger har
de to Koppang-
ulvene gått her.
Fra FVRs ulv-
etur i år. Merk
også revespor-
ene. Foto:
Arne Flor.

Våre Rovdyr

utgis av
Foreningen Våre Rovdyr

Adresse
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes

Ansvarlig utgiver
Foreningen Våre Rovdyrs
styre

Redaktør
Yngve Kvebæk
Maridalsveien 225 C
0467 Oslo
22 95 08 66
yk@fvr.no

Redaksjonsmedarbeider
Viggo Ree
vr@fvr.no

Sats & layout
Yngve Kvebæk

Trykk
Stens trykkeri as
Dilling

Opplag
1.800

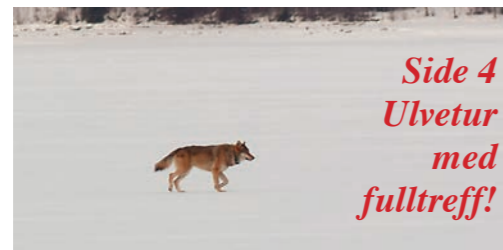
Web
www.fvr.no

ISSN 0801-4728

Tre kongeørnbilder i dette heftet er tatt av Åge Midtgard som gikk bort i 2003. Bildene er velvilligst stilt til rådighet av hans bror Helge Midtgard.

Kommentar **2**

Side 4
Ulvetur
med
fulltreff!

Side 10
Det femte
nordiske
kongeørn-
symposium

Når Vi menn-artikler
blir vitenskap **17**

Kongeørninventering i Alta-
Kautokeino-vassdraget 2003 **19**

Side 20
Vandrefalk i
Sørøst-Norge
og noen
nabofylker
i 2003

Status for ulv 15. mars 2004 **26**

Debatt **27**

Årsmøtet 2003 **28**

Kan det bli mer pinlig?

Stortingets energi- og miljøkomité la onsdag den 5. mai frem sin innstilling til Stortinget om den fremtidige rovviltforvaltningen i Norge. Resultatet er katastrofalt og internasjonalt oppsiktsvekkende. Kun tre årlige ynglinger av ulv skal tillates. Sonen hvor disse få ulvene skal leve er redusert til det halve av det den var. Store deler av Norges befolkning frarøves muligheten for å se og oppleve ulv. Igjen fremstår Norge som et land som ikke makter å ta vare på truede dyrearter innenfor egne grenser. Videre skal det kun aksepteres 15 årlige ynglinger av bjørn, og kun 39 ynglinger av jerv. Tre av disse skal være i Finnmark. Viktige rovdyrkommuner som Stor-Elvdal og Rendalen er fremdeles ute. Med andre ord har komiteen lagt opp til en fortsatt konflikt mellom ulv og sau. I komiteens innstilling gjenspeiles en uverdigg umodenhet.

Debatten i forkant har dreid seg om å formidle inntrykket av at folk er redd for å gå på blåbær- og tyttebærtur. Det har dreid seg om å plante ulvefrykt inn i små poder. Det har dreid seg om å være meningsbærere for et sauehold som utgjør en forsvinnende liten del av inntektsgrunnlaget i distriktsnorge og særlig i den del av Norge hvor ulven faktisk er. Det har dreid seg om å sementere en dustete oppfatning om at bysamfunnene i vår vesle andedam er roten til all vederstyggelighet. Det har dreid seg om å formidle det syn at 15-20 individer av et dyr i Norge faktisk vil rasere hele samfunnsoppbyggingen. Det har dreid seg om å gjøre ulven til syndebukk for alle uteblitte overføringer fra det urbane storsamfunnet og nedlagte gårdsbruk, og det har dreid seg om å skaffe seg alibi og ryggdekning for alle sine umodne og feilaktige beslutninger i det daglige virke.

Man skulle i alle fall tro at det politiske lederskap høyere opp i systemet innarbeidet og foretok nødvendig omforming av slike primaluttrykk – basert på overordnede hensyn og et videre perspektiv. Men der man skulle forvente et slikt beslutningsmiljø, så har åpenbart innflytelsen nedenfra utviklet seg til å bli direkteinnsprøytninger i stedet for signaler. Ikke minst på Stortinget, der det etter hvert har blitt en kappestrid blant mange representanter i å videreformidle de mest tøysete forestillinger fra høytstrikende hold framfor å være et inspirerende og motiverende forbilde i stand til å utvikle den veloverveide beslutningsbasis som burde være deres fremste egenskap i den maktposisjon de faktisk sitter i. Nei, dagens miljødebatt på ledende politisk plan dreier seg ikke om en bærekraftig utvikling og økologiske sammenhenger med det biologiske mangfold det innebærer. Ikke om reelt å nedfelle Norge som en ledende miljønasjon. Ikke om å legge til rette for en mer framtidigrettet samfunnsorganisering basert på sentrale miljøfaktorer. Den dreier seg om hvorvidt fattigslige 15-20 individer av en dyreart er for mye i Norge! Kan det bli mer pinlig?

Arne Flor

Hunnulven i Koppang-paret fotografert noen dager etter FVRs ulvetur til Storsjøen i slutten av februar. Foto: Erling Mømb.

Ulvetur med fulltreff!

Ulven foreviget på ganske nært hold før den forsvinner ut av synet. Foto: Børre Eliassen.

Av Arne Flor

Stabilt vintervær med sol og kulde møtte de omkring 30 påmeldte til ulveturen som FVR arrangerte 27. – 29. februar i Rendalen. Både vinteren 2002 og 2003 ble det meldt om ulveobservasjoner på Storsjøisen. Hver gang var det i februar at aktiviteten var størst blant ulvene ute på isen. Foreningens tidligere leder Paul Granberg hadde sammen med kona sittet i flere timer og sett på det gamle Koppangparet. Hans entusiasme og beskrivelse av opplevelsen gjorde at styret i FVR mente det derfor var på tide med en medlemstur, da vi ellers har liten mulighet for å treffe medlemmene ved ordinære møter.

Etter innkvartering på grendehuset nede på Deset dro de fleste fredag kveld ut i felt med Erling Mømb for å høre på ulveuling. Like etter at mørket falt på fikk de en opplevelse som for all framtid vil bli husket. Like i nærhet av der de hadde rigget seg til satte to ulver i gang med en uling som var så intens og flott at hårene reiste seg på ryggen av velvære. Flere av deltakerne uttrykte etterpå at opplevelsen med å stå ute under fullmånen med to ulende ulver like i nærheten var en mektig og sterk opplevelse.

Svært få ville ha spådd at FVRs deltakere på den første ulveturen skulle få en villmarkskonsert kun noen hundre meter unna et nyetablert ulvepar. En konsert som fenget alle som var til stede. Tidligere på dagen var det nye Koppangparet lokalisert på hver sin side av Storsjøen. Sannsynligheten for at ulveparet ville søke sammen på kvelden var meget stor. Gruppen som var ute på kvelden valgte den riktige siden og fikk dermed orkesterplass til konserten ulveparet holdt.

Fredagskvelden ble ellers brukt til planlegging av neste dag slik at muligheten for at noen skulle få se dyr var størst. De som så dyr skulle umiddelbart melde fra til Yngve Kvebæk som var koordinator for arrangementet på stedet. Birger Westergren holdt i tillegg et lysbildeforedrag om ulven som var meget interessant. Samtidig som Birger holdt foredraget inne på grendehuset holdt en hubro en lengre kveldskonsert på utsiden. Denne trolske urskogsfuglen

forsterket opplevelsen av å være midt i villmarkens rike.

Alt i grålysningen på lørdag var de første ute for å se etter spor og ulv. Det tok ikke lang tid før den første telefonen meldte om at ulveparet lå midt ute på Storsjøen og slappet av. De siste fikk frokosten raskt ned og var snart etter oppe i nordenden av sjøen hvor ulvene lå. Kikkerter og teleskop kom på plass, og vi fikk se det nye Koppangparet (den gamle flokken er borte på mystisk vis). Fra tid til annen reiste de seg opp, gikk litt frem og tilbake, snuste på hverandre og la seg ned igjen gode og mette etter å ha føret seg opp på en elg de hadde tatt i løpet av natta. Her lå de hele dagen.

Etter noen timers observasjon på 14 % av Norges ulvebestand tok Erling Mømb de fleste med seg for å se på jervespor på vestsiden av sjøen. Sporene var noen dager gamle, men stammet fra et dyr som hadde

oppsokt et av elgkadaverne etter ulven.

Etter denne flotte opplevelsen tok han oss med til et område hvor det hadde gått en gaupefamilie. I tillegg hadde det kommet inn en hann og gått i samme området. Parringstiden sto for døra så hannene oppsøker ofte hunnene i denne perioden. Vi fant noen fine spor i snøen.

Vi dro så tilbake til Storsjøen for igjen å ta en titt på ulveparet. De var på samme plassen – midt ute på Storsjøen. Mange bilister stoppet opp og tok del i den flotte opplevelsen. En hytteeier like ved hadde aldri sett ulv før, men ble gjort oppmerksom på dyrene da vi stoppet like foran plassen hans. Han syntes det var fantastisk.

Den største opplevelsen denne dagen fikk nok de to karene fra Ringsaker, Tommy Larsen og Geir Aarvold. Da de på ettermiddagen så at ulvene beveget seg sørover

på sjøen, tok de bilen og kjørte noen kilometer nedover, parkerte og gikk ned til en liten skrent like over vannet. Her satte de seg ned på huk. Utsiktsplassen hadde de funnet tidligere på dagen da de sammen med flere i FVRs styre hadde studert og fotografert flotte ulvespor på isen like nedenfor. Den store mengden av spor nede på isen tydet på at ulvene ofte passerte denne plassen. Ikke lenge etter at de igjen ankom plassen, kom ulveparet med tisper i front nedover mot den plassen hvor de satt. Hannen gikk nærmere land og forsvant ut av syne da den gikk inn i ei lita vik, mens tisper stoppet opp på en 50 meters avstand og så rett på dem. Gjennom kikkerten så de henne rett inn i øynene. Hun hadde nok vært dem. Hun fortsatte nedover isen og passerte dem i samme avstand. Samtidig hørte de lyder i snøen nærmere land. Like under dem – der de satt – kom hannen inne ved land og passerte dem på under 30 meters hold. Han virket helt uforstyrret og

En av Koppang-ulvene rasker over isen på Storsjøen under foreningens ulvetur i februar. Foto: Børre Eliassen.

hadde ikke merket at de satt og så på ham. Geir hadde vært ganske kald på beina før denne opplevelsen, men følelsen av kulde og en dårlig sittestilling forsvant. Naturopplevelsen var så sterk at den varmet, samtidig som den brant seg fast for all evighet.

På søndag dro de fleste med Erling inn til et elgkadaver som Koppangparet hadde tatt to dager tidligere. Her fikk deltakerne et innblikk i ulvens effektive jakt. En undersøkelse fra Sverige har vist at byttedyrene i gjennomsnitt blir lagt i bakken etter ca 80 meters jakt. Ulvens byttedyr er i hovedsak elg, og det er det store mengder av i området. Lørdag kveld holdt Barbara Zimmermann et foredrag om nettopp dette emnet. Hun sa for øvrig at Gråfjellflokken på seks dyr ikke tar mer elg enn de gjorde som et par. Også på søndag ble det sett ulv. Fire av deltakerne fulgte tidlig på morgenen ulvetisper mens den løp om lag en mil på isen. Opplevelsene disse dagene innfridde til de grader ønskene til deltakerne og vel så det.

FVR håper vi kan følge opp med en ny ulvetur neste år i disse traktene hvis ulvene fortsatt er i live. ►

*Øverst til venstre:
Turdeltagerne iakttar
gode fotefar etter jerv.
Foto: Erling Mømb.*

*Over: Hele arrangementet foregikk
i et eventyrlig vær og Storsjøen viste
seg fra sitt vakreste. Tommy Larsen fra
Brumunddal speider etter ulv på isen.
Ulvespor midt på bildet. Foto: Arne Flor.*

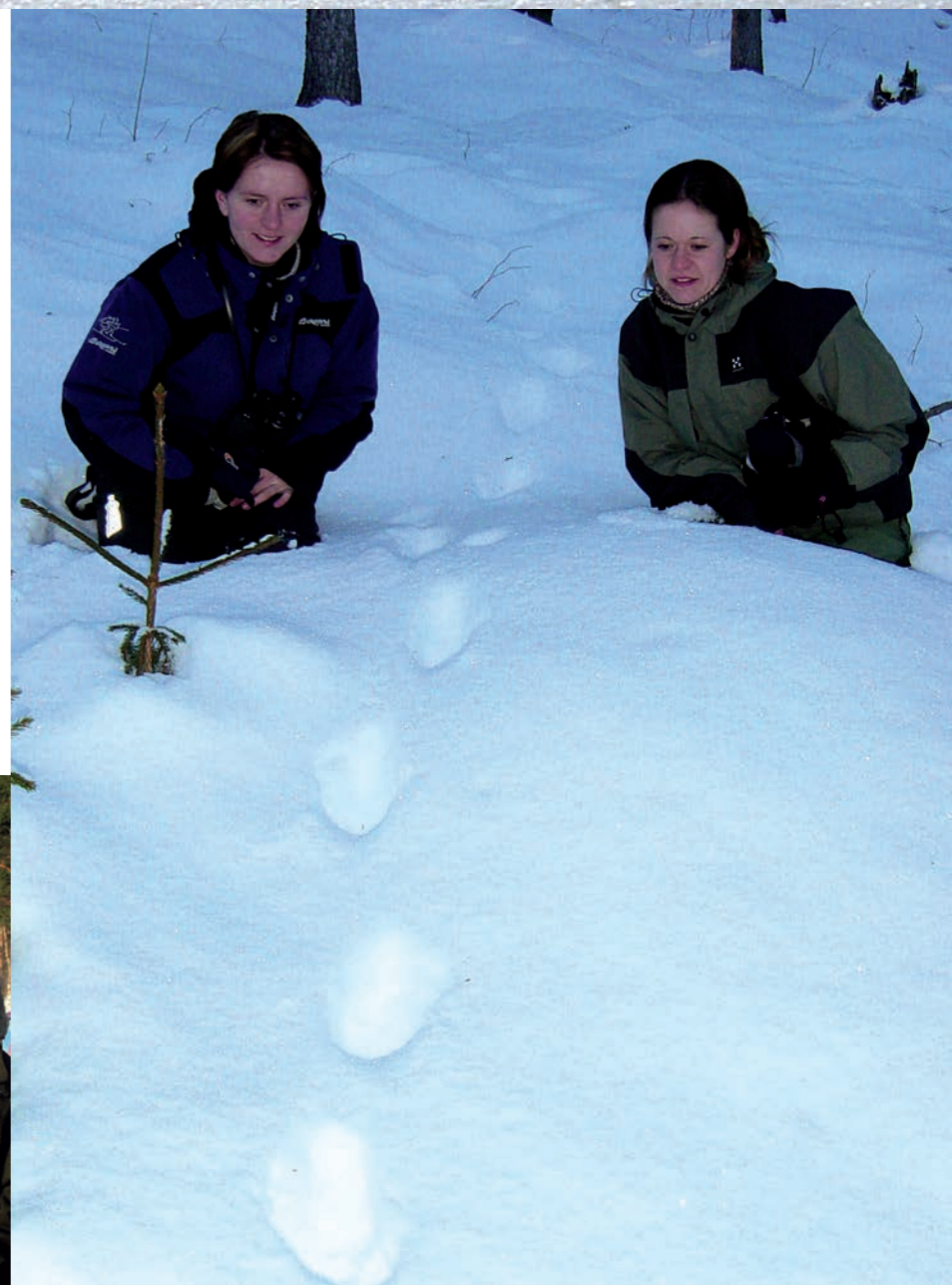
*Venstre: På rad og rekke
etter jervens sporrekke
på mer snørikt underlag.
Foto: Arne Flor.*

*Hanne Dahlen,
(til venstre) og
Ingunn Tømte ved
ferske gaupespor.
Begge studerer
naturforvaltning
ved høgskolen i
Nord-Trøndelag.
Foto: Arne Flor.*

*Svensk tekstilkunstner fra Uppsala
Silja Karlsson (til venstre) og Toril
Andresen, Sørum, på valplassen der
ulven har forsynt seg med en elg.
Foto: Erling Mømb.*

*Andreas Berg-Nilssen (til venstre)
og Børre Eliassen (i midten) i
samtale med lokal hytteeier Bjørn
Rønningen. Foto: Erling Mømb.*

Koppang-ulvene ble iaktatt i ulike situasjoner i timesvis fra østsiden av Storsjøen. Foto over: Arne Flor. Fotoserie til venstre: Børre Eliassen.

12 år gamle Gjertrud Strand Sanderød fra Rena tar ulvesporet nærmere i øyesyn. Foto: Erling Mømb.

Arrangementskomiteens leder Burny Iversen til venstre og gallerieier Göran Bergman fra Malung i Dalarna, Sverige. Foto: Yngve Kvebæk.

FVRs leder Arne Flor med noen godord i forbindelse med middagen lørdag kveld. Foto: Yngve Kvebæk.

Under: Linn og Mari Hagenlund fra Fjaler i Sogn og Fjordane hadde reist i 26 og Fjordane hadde reist i 26 timer med buss, båt og tog for å være med på turen. Foto: Yngve Kvebæk.

Barbara Zimmermann fra Høgskolen i Hedmark var foredragsholder etter middagen lørdag kveld. Foto: Yngve Kvebæk.

Det femte nordiske kongeørnsymposium

For første gang skal ei ny stortingsmelding om rovviltforvaltninga inkludere kongeørn. Med en gang det ble klart at denne rovfuglarten kom med i denne sammenheng, var det for mange kun et tidsspørsmål før Norsk institutt for naturforskning (NINA) ville komme på banen. Alt som har med forvaltning av arter der det offentlige er inne i bildet grunnet skadeerstatninger representerer muligheter for store økonomiske midler til bl.a. forskninga. Det kom derfor ikke som noen stor overraskelse da det ble kjent at NINA skulle arrangere et kongeørnsymposium. Stedet var Quality Airport Hotel på Stjørdal i Nord-Trøndelag, og tidspunktet var 3.–5.10.2003.

Av Birger Westergren

*Ung kongeørn fra Numedalstraktene.
Foto: Åge Midtgard.*

NINA-forsker Torgeir Nygård var en av symposielederne under kongeørnsamlingen på Stjørdal. Her er han fotografert under feltstudier i Bjørndalen på Svalbard den 7.6.1998. Foto: Viggo Ree.

og i følge han selv er dette unike studier i verdenssammenheng. Norske myndigheter har støtta denne forskninga med hundretusener av kroner gjennom mange år, men så langt er det svært så beskjedent med vitenskapelige artikler i faglitteraturen om dette arbeidet. Symposiet i Stjørdal ville vært en glimrende anledning for å få presentert noe fra disse undersøkelsene. Mange undret seg derfor over hvorfor Lunde ikke fikk tildelt en mer sentral plass under arrangementet. Hans tilstedeværelse under symposiet var kun som tilhører i salen, og det ble ikke registrert et eneste spørsmål eller en eneste faglig kommentar fra kongeørnforskeren på Røros.

Forskning på kongeørn

Deltakerne på symposiet – ca. 100 personer tilsammen – kom fra Norge, Sverige, Finland, Skottland og Østerrike. Symposiets ledere var NINA-forskerne Jan Ove Gjershaug og Torgeir Nygård. Sistnevnte åpnet møtet. Han fortalte at det første ørnemøte i Norge fant sted på museet i Trondheim for 28 år siden. Nygård stilte spørsmål om hvor mye lenger vi har kommet med hensyn til kunnskaper og forvaltning av kongeørn. Blir kunnskapen brukt, og hvordan?

Mike McGrady fortalte i sitt innledningsforedrag om forskning på kongeørn hvor vanskelig det kan være å forvalte arten. Et eksempel henta han fra USA, hvor ikke-hekkende ørner predaterte på den utrydningstruede øygråreven *Urocyon littoralis* på San Clemente. Andre problemer som store rovfugler møter er f.eks. vindmølleparken på Gibraltar, som årlig tar livet av bl.a. 30 ørner og 500 gribber. I tillegg kommer radiomaster, kraftledninger samt gjengroing og nyplanting av skog som endrer byttedyrutvalg og hekkemuligheter. Sist, men ikke minst, kommer ørner i konflikt med næringsinteresser som saue- og geitehold og jaktinteresser på f.eks. rype. McGradys foredrag inneholdt egentlig ingen store nyheter, og ble lest opp fra et ferdigskrevet manuskript som deltakerne hadde fått utlevert.

Gammelt nytt om kongeørnas løftekapasitet

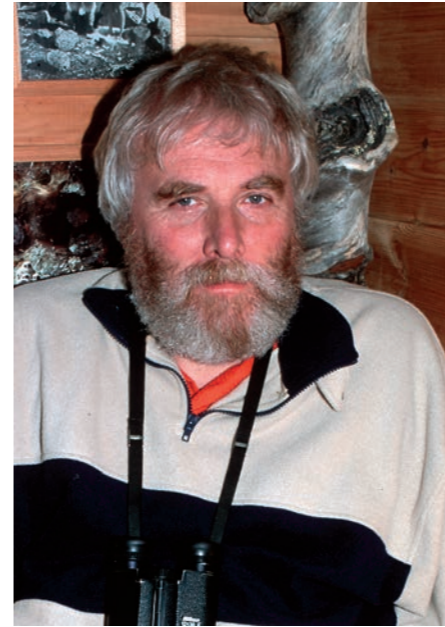
Et kjent navn innen kongeørnstudiene i Norge er Gunnar Bergo fra Voss. Når personer som Tor Kvam og Øivind Lunde ikke sto på foredragslisten var det med forventninger man registrerte at Bergo

entret podiet. Hans tema var kongeørnas løftekapasitet. Innledningsvis stilte Bergo spørsmål om hvem som fjerner sau og geit fra beitet. For å illustrere den tradisjonelle oppfatninga om ørners styrke ble det vist en illustrasjon fra Per J. Tømmeraa's velkjente bok «Ørnen – en barnerøver» fra 1997. Denne sveitsiske illustrasjonen fra 1800-tallet viser en ørn så stor som en hjort med en fem år gammel jente i klørne. Fuglens hode og nebb er lenger enn leggen på barnet. Dette brakte foredragsholderen over til den velkjente Leka-saken fra 1932, der en havørn fikk skylden for å ha frakta ei 19 kilo tung jente opp til hekkeplassen i et berg. Deretter viste Bergo til sine forsøk med løfteevne hos ørn på 1980-tallet, som bl.a. resulterte i en NINA-rapport i 1990. Hans foredrag ble derfor stort sett en reprise på gamle nyheter. For forsøplinga var det sikkert greit nok å bli minnet om at ørnene i disse forsøkene klarte å lette med vekter på 1–2 kilo når de hadde full mage. Under optimale forhold klarte de å bære med seg maksimalt 2–4 kilo, men da gikk det gradvis og forholdsvis raskt nedover i noen hundre meters lengde.

Kongeørna i Finnmark

Torgeir Nygård fortalte om Prosjekt Ørn i Finnmark, som starta i 1991. De enorme erstatningskrav i tilknytning til påståtte tap av rein til ørn har stått sentralt. Det er fra næringshold blitt hevda at store mengder ørn trekker inn i de nordligste fylkene og dreper vilt i tamreinflokkene. Telemetristudier av unge kongeørner er en viktig faktor for å se hvorledes fuglenes trekk- og streifbevegelser arter seg. Med slike data kan en få klarlagt momenter som arealbruk, hvor de oppholder seg – og om ørnene oppsøker kalvingsområder for rein. Forsøkene bestod i å utstyre to årsunger med satelittsendere som ble drevet av et solcellepanel på ryggen. De to ble merket i henholdsvis Karasjok og Tana sommeren 2002. I oktober var begge flydd ned til Bottenviken i Sverige. Dette er i tråd med det en vet fra tidligere om ungørners vandringer (eldre individer/hekkepar oppholder seg i reviret hele året). Store mengder ringmerkingsdata forteller at ikke-revirhevende fugler nesten uten unntak forflytter seg i sør- eller sørøstlig retning etter hekkeperioden. Det samme mønsteret gjelder for kongeørner merket i Finland. Resultatene motbeviser altså at ørner trekker nordover vinterstid.

Per J. Tømmeraa presenterte data fra sine mangeårige studier av bl.a. kongeørn på Finnmarksvidda i Våre Rovdyr nr. 3–4/2002. Reineierne søkte om rovvilt-erstatning for tap av over 40.000 rein i Finnmark og Nord-Troms for sesongen 2000/01, hvorav kongeørn skulle ha stått for 25–30 % av tapene. Studiemrådene til Tømmeraa ved Alta/Kautokeino- og Rei-

savassdragene var en del av kjerneområdet for disse tapene. I artikkelen ble det stilt spørsmål om et titalls kongeørner på Finnmarksvidda kunne forsyne seg med 7.300 rein i løpet av ett år! I mediedebatten som fulgte hevdet Fylkesmannen i Finnmark at det var hevet over tvil at det hadde vært en stor økning i kongeørnbestanden på vidda, og at det var grunnlag for alle skadeutbetalingene. I foredraget til Tømmeraa under symposiet, som tok utgangspunkt i materialet publisert i *Våre Rovdyr* i 2002, ble det også presentert data fra hekkesesongen 2003 (se egen artikkel på side 19). Dette året fikk ett av tre par i undersøkelsesområdet fram avkom, i det én unge kom på vingene. Bestandssituasjonen var følgelig uforandret. Det foreligger ingen dokumentasjon på en markert bestandsøkning av kongeørn i de nevnte studiemrådene. Dessuten har Finnmarksvidda en av de laveste kongeørntetthetene i landet.

Trusler mot kongeørnbestanden

Miljøgifter i kongeørn ble presentert av Gjershaug og Nygård. De kunne opplyse at nivået av DDT og DDE (samme stoffet) i dag er det samme som på 1960-tallet. Dieldrin, som ble forbudt i 1970, er nå brutt ned og helt borte. Problemet med DDT er at det har innvirkning på eggskalltykkelsen, noe som for spesielt kongeørna gjør den svært utsatt. Både for vår kongeørn og præriefalken i USA er nivået 10–20 ganger høyere enn for vår havørn. Dette har sammenheng med opphoping av

Jostein Sandvik under kongeørnregistrering i Harstad-området 24.5.1992. På dette tidspunktet var han generalsekretær i Norsk Ornitologisk Forening. I dag er han ansatt i Statens Naturoppsyn. Foto: Viggo Ree.

Få europeiske rovfuglforskere har lengre fartstid i felt enn nordtrønderen Per J. Tømmeraa. Hans omfattende studier i Alta-Kautokeinovassdraget har pågått siden 1966. Bildet er tatt på Tømmeraa's feltstasjon i Leksvik 7.8.2001. Foto: Viggo Ree.

miljøgiften i næringskjedene. Kystlevende kongeørn har høyere opphoping enn innlandsørn, og det er derfor registrert tynnere eggeskall for disse fuglene. Det skyldes altså at de er øverst i kjeden. Det er også bekymringsfullt at det bromberte flammehemmende produktet PBB finnes i egg av kongeørn, og at tendensen er stigende. I et undersøkelsesområde i Nordland fantes det mer PBDE, PCB og DDE i nord enn i sør. PCB er også registrert i høyere konsentrasjoner ved kysten enn i innlandet. Forholdene er de samme i Sverige som i Norge, men likevel finner en noe mer PCB i Norge. Dette kan skyldes at Norge er utsatt for vestlige vindretninger og dermed mottar mer miljøskadelige stoffer.

Ulovlig avliving av ørn

Jostein Sandvik fra Statens Naturoppsyn (SNO) kunne fortelle om toppen av et isfjell når det gjaldt det som ble avdekket årlig mht. faunakriminalitet og ulovlig felling av kongeørn. Eksempelvis viser tall fra den kjente «Idland-saken» at vedkommende taxidermist hadde ulovlig stoppet ut hele 67 ørner i løpet av et eneste år. Året etter var tallet 34 individer, hvilket betyr i alt 101 kongeørner på to år. For to år siden ble en eggssamler arrestert i Tyskland med 66.000 egg. Beslaget omfatta ca. 3.500 egg som var plyndra i Norge. I 1999 ble 20.000–25.000 egg beslaglagt i Danmark, og 4.500 egg fra mer enn 120 rovfuglarter ble funnet hos en engelskmann i Tyskland. Nok en sak dreide seg om falkonervirkosomhet. Av 36 ulovlig anskaffede ville

ørner kunne man konstatere fire fra Norge. Det sier seg selv at dette er betydelige tall, og at slik kriminalitet omfatter store pengebeløp. Men også under ulovlige avlivinger er mørketallene betydelige.

De siste fire år er 16 ørner beviselig felt ulovlig, men siden etterstrebelen og/eller ønsket om felling er stort, antas det å være store mørketall også for denne kategorien. Eksempelvis ble det søkt om lovlige fellingstillatelser for 394 ørner i Finnmark og Nordland i perioden 1996–2001. Av disse ble fem karakterisert som skadefellinger og således gjennomført. Sandvik kunne også presentere tall fra de siste fire års ulovligheter som er rapportert inn. Det er også kjent at mange ørnemotstandere forgifter eller skyter ørn, og deretter graver de ned uten å etterlate spor. En annen kjent metode for å fjerne ørn fra jakt- eller beiteområdet er å forstyrre de i hekketiden. Ofte benyttes snøskutere for å komme seg inn i terrenget tidlig i fuglenes hekkeperiode. Ørnene skremmes av reiret og fostre i egg eller nyklekte unger dør på grunn av lave temperaturer når foreldrene skyr reiret. Ørnemotstandere har ved flere slike anledninger hevdet at de har vært ukjent med hekkeforekomster, og slipper dermed unna rettsforfølgelse. Spesielt i et overvåkningsområde i Porsanger i Finnmark er det kjent at de fleste hekkingene til 12 par ble avbrutt. Et annet ofte uforskyldt problem er skiløyper som blir trukket for tett innpå reirområdet. Disse problemområdene blir det jobbet med nå. Fra salen kom det for øvrig kritiske kommentarer om at enkelte av SNOs representanter (rovdyrkonsulenter som bestemmer dødsårsak mm.) virker inkompetente og også ved noen tilfeller synes å være «kjøpt» av neringa. Sandvik bedyret at personellet stadig ble kurset på en bedre måte, og at fagnivået generelt var stigende. Fram til i dag var enkelte personer fjernet fra tidligere oppgaver da de ikke passet inn i SNOs rekker. For å møte faunakriminaliteten ramset Sandvik bl.a. opp følgende: Styrking av overvåkninga, mer naturoppsyn, skjult kamera, informasjon og holdningsskapende arbeid. Konklusjonen var at det var mye avliving av kongeørn. Det var regionale forskjeller, men den største trusselen var knyttet opp til lokale interesser.

Overvåkning av kongeørna i Norge

Gjershaug viste til NINA Fagrapport 58 – «Kongeørn i Norge: Bestand, predatorrolle og forvaltning» utgitt i forbindelse med den siste rovviltmeldinga. Av den fylkesvisе oversikten kan det konkluderes med et estimat fra minimum 836 til maksimum 1.190 par. Av 135 kontrollerte par var det 47 vellykka hekkinger – med 0,46 unger pr. par. Det ble pekt på at svært få av hekkeparene i Norge blir sjekket sam-

Ung kongeørn. Foto: Åge Midtgard.

menlignet med bestandene i våre naboland. Det kan skape stor usikkerhet på områder som bestandens sunnhetstilstand, herunder ungeproduksjon og stabilitet i revirene. I tillegg blir det vanskelig for forvaltninga å få et reelt bilde mht. skadeoppgjør og forebygging. Bestanden i Norge anses å ha vært tilnærmet stabil de siste 20 åra. I noen områder hvor ørnemotstanden og etterstrebelen er sterk, antas allikevel en viss økning pga. økt forekomst av hare og hønefugl.

Kongeørna som predator i Skottland

Mike McGrady orienterte om et 10-års prosjekt i Skottland, som viste at ørna nesten utelukkende tok lam som allerede var svekka pga. sykdom eller skader. Det blir antatt at ørn står for mellom 0,15 og 2,4 % av samtlige lammetap. Slik som vår egen elgjakt blir praktisert, blir også jakt på hjort og skotsk lirype drevet. Konfliktnivået er høyt, og i kampen om viltet er det ikke bare rev som må bøte med livet. Det er ikke uvanlig å også kongeørner blir ulovlig felt. Skyting av hekkefugl reduserer gjennomsnittsalderen for fuglene i Skottland.

Kongeørnskader på rein i Sverige

Gjennom foredraget til Naturvårdsverkets Robert Franzén fikk deltakerne innblikk i kontrasten mellom svensk og norsk tapsbilde. Svenske forskningsprosjekter har bl.a. pågått i periodene 1974–86 og 1992–95 i tre ulike studieområder, bl.a. i

Ottfjället og Jämtland. Kalvetid for rein i Sverige er i begynnelsen mai. Den største telemetristudien i verden til nå (1.500 timer) tok for seg 1.600 kalver (400 pr. år i fire år). Resultatene viste at kun fire kalver ble dokumentert tatt av ørn. Sendere ble montert ved 1,5 måneders alder. Av disse fire ørnedrepte kalvene var tre tatt innenfor en radius av 8 km. To av disse hadde vært utsatt for beinbruddskader før ørna avlivet dem. Konklusjonen var at i det store studiet av dødsårsaker stod ørna for marginale skader på reinkalvene. I et annet prosjekt Franzén refererte til ble totalt 3.000 rein kontrollert. Tilsammen 85 av disse ble rapportert ved skjema som dokumentert ørnedrepte. I alt 60 av disse ble så obdusert av meget kompetent personell. Konklusjonen var at kun to var ørnedrept – en kalv og et allerede svekket voksent individ. Angrep på voksne dyr var dessuten svært uvanlig. Igjen viste en stort og kostbar undersøkelse at ørna som predator ikke stod i forhold til påståtte krav.

Fra salen kom det spørsmål om hvorfor det er mye større tap av rein i Norge enn i Sverige. En av grunnene er at rein i Norge blir flytta fra sommerbeite ute ved kysten og inn på fjellet/vidda vinterstid. I Sverige fungerer det motsatt. Reinen blir flytta ned fra fjellet/vidda når den harde og krevende vinteren kommer. En tilværelse nede i skogen og dalene gjør det enklere for dyra å overleve. Dessuten har ikke Sverige like store problemer som Norge når det gjelder overbeiting. Det springende punktet er reinens kondisjon, som igjen gir opphav til større tap. Det er kjent at svekkede individer fort bukker under vinterkulda eller blir luket ut av rovdyra. Også ved kalvings-tida og i tida etter kalving er simlas og kalvens kondisjon vital for overlevingspotens-

iale. Det ble også framsatt en påstand om at samenes egne hunder dreper en del rein – uten at dette ble kommentert nærmere.

Kongeørnskader på rein i Finland

Fra Finland kunne Tuomo Ollila opplyse at det i hans hjemland også var svært avgjørende at reinkalvene var i god kondisjon. Små og skrале kalver kan være et lett bytte for ørna. Store og livskraftige kalver klarer seg mye bedre. Det er også viktig at simla er i god form for å lettere kunne beskytte kalven. Dersom en drifter dyra på dårlig vis (overbeiting, for store flokker, feil kalveplass o.l.) så får en dårlig overlevelse i flokken og store tap til predatorer. For tiden pågår et stort flerårig dødelighetssenderprosjekt i tre ulike områder. Rapporten forventes våren 2004, så Ollila kunne ikke gå nærmere inn på prosjektets resultater.

Kongeørnskader på sau og rein i Norge

Når det gjelder innrapporterte sauetap og størrelsen på erstatningsutbetalingene finner vi store fylkesvise forskjeller. I sitt foredrag om kongeørnskader på dette husdyret nevnte Jan Ove Gjershaug spesielt Vest-Agder, som peker seg ut i negativ retning. Der var det et år 85.992 sau/lam på utmarksbeite, og av tapene ble hele 6,39 % bokført på kongeørna. For ca. 34 ørnepar ble det erstatta 3,83 sauer pr. par, noe som er klart høyest i landet. Av totalt 130 erstatta dyr i 1999–2002 ble kun fire dokumentert tatt av kongeørn. I følge tabellen hadde Telemark, som er sammenliknbar mht. antall sau, kun én erstatta sau og et tap pr. ørnepar på 0,01 dyr. Dessuten har Telemark ca. 56 par kongeørn mot

Vest-Agders 34. En skulle derfor ikke forvente slike ekstreme erstatningsforskjeller mellom de enkelte fylker. Møre og Romsdal og Rogaland har sammen med Vest-Agder den antatt høyeste ørnetetthet i landet. Mens det i de to førstnevnte er ubetydelige rapporterte tap grunnet ørn, er tilfellet altså motsatt i Vest-Agder. I Bejam i Nordland viste en undersøkelse at av 302 radiomerkede lam på beite, døde 52. Det ble antatt at ett av disse ble tatt av ørn, noe som utgjør 0,3 % av de merkede og 1,9 % av totaltapet. I følge NINAs rapport nr. 58 viser dette et klart bilde samtidig som innsamlede data mht. utbetalinger indikerer svakheter når det gjelder dokumentasjon og kvalitetssikring. Gjershaug kommenterte det slik: «Det nåværende erstatningssystemet er basert på dokumentasjon og i stor grad skjønn og sannsynliggjøring. Det avhenger også av hvor snill fylkesmannen er med utbetalinga til sauebøndene». Tall i rovbasen viser at av de dyr som ble erstatta som kongeørndrepte ble under 10 % dokumentert som sikre. Av alle rovdyreprete sauer stod kongeørna for ca en promille av de erstatta.

Når det gjelder reinstap kunne Gjershaug opplyse at det først og fremst er i Finnmark at problemene med innrapporterte skader er store, tett etterfulgt av Nordland og Troms. I følge NINA-rapport 58 ble 247 klassifisert som kongeørndrept i 2001–02. Samla tap til rovdyr var 32.762 rein. I 2000 ble det fra reindriftnæringa påstått at hele 15.000 rein var ørnedrept. Som en følge av dette gjennomførte NINA året etter et prosjekt i Porsanger, Karasjok og Tana kommuner i et forsøk på å finne ut av de faktiske forhold. Det var ikke lemenår i 2001, noe som influerer ørnas byttedyrvalg, men det totale antall ørnedrepte reinkalver endte på kun 460 individer. Dessuten ble det fastslått at ca. 80 % av dødeligheten kunne tilskrives dyras dårlige kondisjon. Dette som direkte følge av store flokker, overbeiting og næringssvikt. I følge resultatene av et dødelighetssenderprosjekt for reinkalver var 3,8 % av samtlige døde dyr drept av kongeørna. I Finland viste det seg at ørnedrepte kalver i snitt var 2,7 kg lettere ved merking enn de som overlevde sommeren. En undersøkelse av ørnas byttedyr funnet på reir i Nord-Østerdalen viste at 3/4 av reinkalvene som ble funnet hadde vært under normal fødselsvekt og i svekka kondisjon. En del var sannsynligvis for tidlig fødte og/eller dødfødte. Gjershaug kunne konkludere med at det ikke var noen sammenheng mellom tetthet av ørn og skade. Den flytende bestanden vet man ikke nok om. En kilde til galt skadebilde finner man kanskje ved at rapportøren ved skader ofte har svært mange dyr å sjekke. I tillegg kan det være ugunstige værforhold, vind, mørke og kulde som gjør undersøkelser vanskelige. En annen faktor er reineierens personlige oppfatninger og observasjons-

evne. Feilkilden kan derfor være stor om reelle fakta. I sum har en trodd at det har vært store tap forvoldt av ørn. Nevnte og andre intensive studier viser at så ikke er tilfelle.

Kongeørnskader på rein i Finnmark

Jon Ove Scheie fra SNO i Finnmark slo i sitt foredrag fast at det var snakk om store reintap i fylket. Han mente at man visste lite om ørna i fylket og om hvor mange individer det var på vidda om vinteren. I et hardt klima var det utvilsomt problemer med overbeiting og store flokker. Dette resulterte beklageligvis i dårlig kondisjon for reinsdyra. Det var i hovedsak to grunner til at årskalver ble tatt av ørn. For det første er mange fysisk svekka. Det andre årsaken er at selv om dyr er friske kan de bli skilt fra flokken. De kan da havne i ørnelloa. Av de mange som ble rapportert som ørnetatte ble imidlertid relativt få undersøkt.

Scheie fikk et alvorlig forklaringsprobleme under sin visning av lysbilder som begrunnelse for sine funn og påstander. Ved ett tilfelle mente han at bildet med sikkerhet viste en rein drept av kongeørn. På inngående vis pekte og forklarte han hvorfor bildet nettopp viste det. En svensk fjelloppsynsmann med mange års erfaring i ørn- og tamreinområdene reiste seg så og kommenterte at bildet klart viste en jervedrept rein. Dette stemte godt med det materiale tidligere foredragsholdere hadde lagt fram. Fjelloppsynsmannen understrekte dessuten sterkt at han var kjent med at mange rovviltkontakter og andre som undersøker dyr mht. dødsårsak ikke har nok kompetanse på området. Han forklarte at det var flere fallgruber som ukyndig personell lett går i. Ofte er nettopp problemet å fastslå hva den egentlige dødsårsak er. Man måtte også se på hvorfor dyret hadde mista livet. Var det pga. et brukket bein, sykdom og svekkelse? Hvordan var åstedet? Slike saker blir vanskelige å fastslå når det frosne dyret er samla inn av reineieren. I enkelte tilfeller kom reineiere til innsamlingscentralen kun med en liten del av kadaveret siden det kan by på problemer å frakte med seg hele dyr. Det ble en frisk debatt etter dette innslaget. Blant annet ble det åpenhjertig påstått at det flere steder i SNO-systemet sitter folk som er totalt udugelige og som tviholder på at deres oppfatninger er riktige. I tillegg

Sunnmøringen Alv Ottar Folkestad har flere tiårs erfaring som ørneforsker. Han har i lang tid ledet «Prosjekt Havørn». Her er han fotografert under kongeørnregistrering på Dovre 25.5.2003 – for anledningen med moskusfeekskremitter i ene hånden. Foto: Viggo Ree.

er det flere steder de samme personene som står for undersøkelsene og den videre innrapporteringa. Feilkildene kan derfor være betydelige. Til forsvar ble det hevdet at SNO har gjort mye i egne rekker, og at tapsutbetalingene er sterkt redusert i forhold til før etaten ble oppretta. Jostein Sandvik kunne igjen forsikre at SNOs prosedyrer og folka i felten stadig blir bedre.

Kongeørnskader på sau og geit i Møre og Romsdal

Alv Ottar Folkestad fra Ulstein kommune kunne fortelle at det er 30–35 kongeørnpar i Møre og Romsdal. Hans erfaringer viser at det er i besetninger med husdyr i dårlig kondisjon at ørnskadene oppstår. På inngående vis forklarte Folkestad hvordan ørnas jakt og selve punkteringa finner sted. Et viktig bevis på at det er ørn som har drept byttet er blodutredelser omkring stedet der ørnekløa har penetrert. Døde dyr blir ikke. Han fortalte dessuten noe som var av stor betydning for mange av oss. Før var ørnehatet stort i fylket. I dag er situasjonen radikalt forandret. Etter hans mening var en bevisstgjøring omkring ørnas biologi og en tydeliggjøring av fakta medvirkende årsaker til snuooperasjonen. Dette gjøres ikke over natta, men med bevisst satsing over tid.

Erstatningsordninger for ørne-skader i Sverige og Finland

Som kjent har Norge et system som bygger på krav framsatt av den enkelte saue-

Robert Franzén fra det svenske naturvårdsverket holdt under Stjørdal-samlingen foredrag om kongeørn som predator på tamrein i Sverige. Bildet er tatt under et bjørnesymposium i Brasov i Romania den 14.10.1999. Foto: Viggo Ree.

/reineier, dokumentasjonen som den lokale fjelltjenesten (Finnmark) og rovviltkontaktene hos fylkesmannen utfører – og forvaltningas tillit, sannsynliggjøring og skjønn for utbetaling. I løpet av symposiet ble det pekt på en rekke uheldige sider ved det norske systemet. Grundige undersøkelser utført av kyndig personell viser at dokumenterte kongeørnskader på sau og rein ofte er både mangelfulle og til tider gale, og i tillegg får vi en situasjon hvor næringa og verneinteressene står steilt mot hverandre. Fra flere hold har det derfor kommet ønsker om å gå over til det systemet som svenskene og finnene har gjennomført i noen år – den såkalte vinn-vinn-situasjonen. Dette systemet bygger på at en utbetaler en fast sum til tamdyreierne basert på hvor mange ørnehekkinger det er i deres område. Det blir da viktig å ha oversikt over antall ørner, hekkesuksess, trek- og streifmønster, overlevelse og levealder. Norge vil i så fall bli bedre i stand til å oppfylle sine forpliktelser mht. internasjonale miljøavtaler, samarbeid på tvers av landgrensene og opprettholde levedyktige rovviltbestander. Forvaltninga får lettere kanalisert midler, og kan praktisere etter mer rettfærdige og korrekte erstatningssystemer. Man kan da få fjernet de bitre frontene mellom nærings- og verneinteressene. Det blir langt enklere å være rein-/saueeier mht. ettersøk av døde dyr og dokumentere i hvilken grad rovdryr har tatt disse.

Erfaringer fra Finland, som har praktisert systemet i seks år, slår fast at det er flere positive enn negative erfaringer med det nye systemet. Toumo Ollila fra Finland forklarte om fordelinga av erstatningsbeløpet både mellom næringsinteressene såvel som mellom de ulike rovdryrartene. Som et resultat av systemet har reineierne i Finland fått et langt mer positivt forhold

til kongeørna. Inngrodde holdninger har vist seg i begge leirer, og disse må bearbejdes. Det kreves fortsatt justeringer for å få riktig erstatning for den enkelte samt styrket samarbeid.

Naturvårdsverkets Robert Franzén redegjorde for de svenske målsettinger mht. bestandsstørrelser og erstatningsbeløp, samt om det nye systemet. For det første kreves ikke funn av kadaver for å få utbetalt erstatning. Beløpets størrelse avhenger av hvor mange forplantninger som finner sted innenfor tamreinområdene. Det er faste satser for både yngling og forekomst. Sistnevnte gjelder også for kongeørn. Som følge av det nye systemet er undersøkelser av bestand og hekkeresultater intensivert. Det har resultert i bedre samarbeid, og forvaltninga har fått langt bedre oversikt. Økte bevilgninger til rovdryrundersøkelser og informasjonsarbeid vil også finne sted. Det er ikke satt noen begrensninger for hvor og hvordan kongeørnbestanden utvikler seg videre, men den skal ikke påvirkes i negativ retning av mennesket. For næringas del oppnår størst økonomisk utbytte ved å ha stor rovdryrforekomst og samtidig få tap.

Kongeørna inn i rovviltmeldinga

Kongeørnas plass i den nye rovviltmeldinga ble presentert av Morten Kjørstad i DN. Han innleda med å fortelle hva etaten driver med. I tilknytning til forskning og overvåking kunne DN gi oppdrag til f.eks. NINA. Det var for så vidt ikke noe nytt for deltakerne! Han oppfordra interesserte til å lese om ørnas plass i den nye meldinga via internett (www.rovviltmelding.no). Kjørstad ramsa opp ni hovedområder: 1. Hvor store bestander av store rovdryr skal vi ha? 2. Hvor skal de være? 3. Bufetilpassing. 4. Lokalsamfunn. 5. Rovdyr utenfor

kjerneområde. 6. Felling. 7. Skadedokumentasjon. 8. Forebyggende tiltak. 9. Bestandsovervåking. Dersom vi skal ha levedyktige rovviltstammer og samtidig utnytte rein-/tamdyrdrift som i dag og ha et levende lokalsamfunn kan det som en avslutning pekes på noen suksesskriterier for en framtidig rovviltforvaltning. Det er herunder fem viktige momenter man må lykkes med: 1. Øke forutsigbarheten. 2. Øke den lokale aksept for forvaltningsstrategien. 3. Redusere tap til rovdryr. 4. Utforme forvaltninga også ut i fra hensynet til befolkninga som ikke har beiteinteresser berørt av rovdryr. 5. Sikre en gunstig bevaringsstatus for rovdryr i Fennoskandia, hvor Norge tar sin del av ansvaret.

Det er mange viktige aspekter knytta til kongeørnas inntreden i ei stortingsmelding. Både forskning og forvaltning er avhengig av opplysninger fra naturinteresserte med kunnskap om bl.a. hekkeplasser. Skal fuglefolk over hele landet gi fra seg slike opplysninger til et system der store penge-sommer og hensyn til næringsinteresser er tungt inne i bildet? Mange er skeptiske til å bidra med data – betalte eller gratis – til en forvaltning som kanskje på sikt vil føre til f.eks. en forvaltningsplan for arten. Er det naivt å tro at vi ikke vil få forvaltningssoner for ørn på samme måte som for store rovdryr? Når SNO i dag bruker store ressurser på f.eks. å kartlegge og grave ut jervehi for avlivning av tisper og unger vil det kanskje ikke være så merkelig om vi om noen år vil få innført ørnefrie soner eller uttak av par i spesielle skadeområder? Vi har jo allerede opplevd en rekke skadefellinger av kongeørn i Nord-Norge og en fylkesmannssetat som utlover 5.000 kroner i dusør for opplysninger om hekkinger. Hvilke arter blir de neste i et slikt forvaltningsopplegg?

Ved symposiets start spurte Torgeir Nygård om vi var kommet noe lenger når det gjelder kunnskaper om og forvaltning av kongeørna. Som en konklusjon er det klart at arten ofte blir gjort til sydebukk og gjenstand for hat, og utbetalinger som ikke i samsvar med de faktiske forhold. Forskningsresultatene og forvaltningspraksisen presentert under symposiet har belyst det. I påvente av den nye rovdryrmeldinga er det nok mange som har blanda følelser i forhold til kongeørnas framtid i norsk natur. Det er all grunn til det.

Takk til Helge Midtgard og Viggo Ree for å ha stilt fotografier til rådighet.

Faksimiler fra Vi menn nr. 12 i 2000.

Når Vi menn-artikler blir vitenskap

Om Fjelltjenesten som fikk stanset en kongeørnutredning fra NINA

Av Viggo Ree

De siste årene har det vært knyttet stor oppmerksomhet til rovviltskader på tamrein og erstatninger i Nord-Norge. Fylkesmannen i Finnmark har betalt ut svimlende beløp til reineierne. I 2001 erstattet etaten 13.926 døde rein i fylket, hvorav ca. 7.300 gjaldt kongeørnskader. Flesteparten av de øvrige var erstattet som jervdrepte. Det har kommet mange faglige innsigelser og kommentarer til denne forvaltningspraksisen. Blant zoologene som har vært skeptiske til opplysningene om det store antall rovdryrstrattete rein og kongeørner i Finnmark er Alv Ottar Folkestad og Per J. Tømmerraas. De har også bidratt med artikler i Foreningen Våre Rovdyrs (FVR) medlemstidsskrift om emnet, se Folkestads smånotis i *Våre Rovdyr* 2/02 (s. 59) og Tømmerraas' grundige gjennomgang i *Våre Rovdyr* 3/00 (s. 20–21) og 3–4/02 (s. 68–77). Fylkesmannen i Finnmark har imidlertid stått knallhardt på sitt og hevdet gjennom bl.a. mediene at erstatningsutbetalingene er i samsvar med virkeligheten og at de har god dokumenta-

sjon på de skader arten gjør i reinflokkene. De påståtte høye tallene på kongeørn i fylket har ført til flere fellingstillatelser, og Fylkesmannen har dessuten utlovet dusør på inntil kr. 5.000 for meldinger om kongeørnhekkinger.

Vi menn-artikkel med uriktige og misvisende påstander

Også gjennom mediene har disse sakene blitt viet mye spalteplass. Dette inkluderer den kulørte pressen. I mannfolkmagasinet *Vi menn* nr. 12 i 2000 ble det presentert en reportasje om ørnedrepte rein på Finnmarksvidda som skulle vise seg å vekke betydelig interesse. Artikkelen strakk seg over sidene 2–4 under overskriften «Blodig hverdag for dyrlegen i Kautokeino. Kongeørn tok reinsdyrkalv». Allerede på forsiden fikk leserne stifte bekjentskap med dette stoffet i det teksten «Blodig hverdag for dyrlegen. Kongeørn dreper rein» ledsaget et fotografi av et reinsdyr ved siden av en lett påkledd forside-dame med iøynefallende attributter. Artikkelen var skrevet av *Vi menn*-journalist Johnny Haglund. Han hadde vært på reportasje-reise i Finnmark på slutten av 1999, og

KALVENS FIENDE: Henrik Eira i Statskog viser fram en nylig skutt kongeørn. Over 400 hekkende kongeørnpar trekker fra Finland til Finnmarksvidda om vinteren og forsyner seg av reinsdyrflokkene der.

TEKST OG FOTO: JOHNNY HAGLUND

En kalv er tatt av kongeørn. En svært flenge i pelsen blottet kjøttet under. På begge sider av kalvens rygg ser jeg blodige spor etter ørnens kraftige klør. Hadde jeg ikke sett det med egne øyne, ville jeg hatt problemer med å tro dette synet som nå møter meg.

Jeg er blitt med distriktsveterinæren i Kautokeino, Herdis Gaup Aamot (44), på jobb. Hun konstaterer at kalven må avlives, mens eieren, Inger Marie Gaup Eira, slår oppgitt ut med armene.

Jeg er ikke imot rovdryr, men som rein-driftsamarbeider jeg en god del penger i året til ørn og jerv.

For distriktsveterinæren Herdis Gaup Aamot er dette en trist, men også helt vanlig hendelse.

Det finnes faktisk over 400 hekkende kongeørnpar rett over grensen mot Finland. Om vinteren trekker mange av dem over til Finnmarksvidda og forsyner seg av reinsdyrflokkene der, opplyser hun. Ørn og jerv er ikke de eneste rovdryrene som herjer i disse områdene.

I går gikk en liten flokk med løshunder til angrep på noen av dyrene mine som skulle til slakteriet. For sønnen min fikk jaget dem vekk, klarte de å rive i filler en av kalvene.

Skjot over 20 hunder

Neste morgen kommer Mathis M. Sara (60) hjem til Herdis. Bak i bilen har han en død kalv. Også denne er maltraktet.

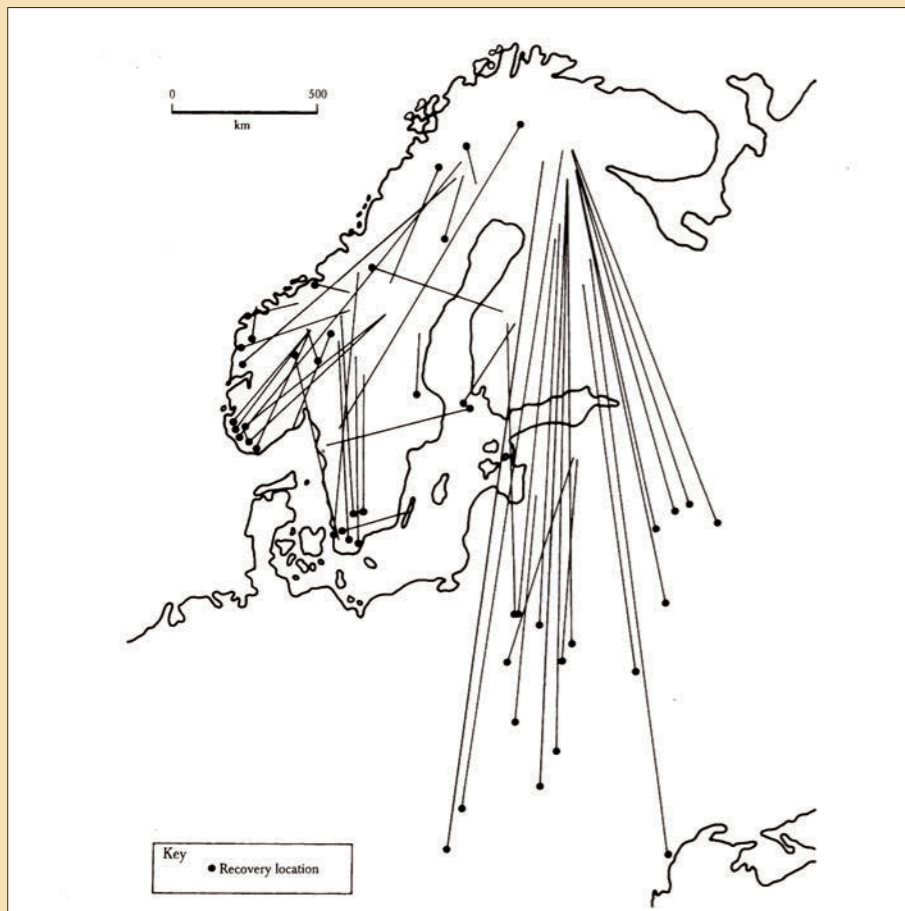
Løshundproblemet er stort her i Kautokeino, og det finnes ingen umiddelbar løsning. Reindriftssamene har sine gjeterhunder på vidda, og er helt avhengige av dem. Dessverre er disse sjelden merket med halsbånd, og noen ganger forsvinner de fra eierne. Da går turen som regel ned i bygda, hvor de kan danne flokker på opp til 25 hunder.

Barma utsettes sjelden for angrep av løsbikkene, som rett som det er angriper småhundene til de fastboende, og enda verre, går løs på rein som står innenfor gjerdet, slik som dyrene til Mathis.

Mange fastboende hater løshundene som

hadde også tatt fotografiene i artikkelen. Mesteparten av teksten inneholder faktisk opplysninger om problemet med løshunder som skader eller dreper rein i Kautokeino (jf. artikkelen «Klok kongeørn» av Randi Irene Losoa i *Vi menn* nr. 17–2000, s. 8). Men de som har laget oppslaget har sørget for at det er døde rein og ørn som dominerer bildematerialet og overskriftene. Det solgte nok mer enn hundeproblematikken!

I artikkelen blir distriktsveterinæren i Kautokeino, Herdis Gaup Aamot, intervjuet. Hun siteres på følgende utsagn: «Det finnes faktisk over 400 hekkende kongeørnpar rett over grensen mot Finland. Om vinteren trekker mange av dem over til Finnmarksvidda og forsyner seg av reinsdyrflokkene der». Hovedbildet i artikkelen, som strekker seg over de to første sidene, viser en rein med spor etter det som skal være en flenge etter ørnens klør og nebb. På side 3 er det et annet fotografi som kaprer oppmerksomheten. Dette viser Henrik Eira i Statskog som viser fram en nylig skutt kongeørn. Til slutt i bildeteksten står det følgende: «Over 400 hekkende kongeørnpar trekker fra Finland til Finnmarksvidda om vinteren og forsyner seg

av reinsdyrflokkene der». Enkelte ukritiske lesere vil muligens oppfatte det slik at dette er en opplysning som også statens mann har kommet med til journalisten.

NINA-forskere hevdet at Fjelltjenesten var kilden

Norsk institutt for naturforskning (NINA) kongeørnutredning i forbindelse med den nye rovviltmeldingen, *Kongeørn i Norge: Bestand, predatorrolle og forvaltning – NINA Fagrapport 58*, ble trykket tidlig i 2003. Forfatterne Jan Ove Gjershaug og Torgeir Nygård hadde fattet interesse for *Vi menn*-artikkelen, og inkluderte noen ord om disse opplysningene i sin fagrapport. På s. 9 står det bl.a.: «I mediene har det versert skildringer av ørneflokker som forsyner seg av rein på Finnmarksvidda. I bladet *Vi menn* nr. 12 1999 ble det påstått at over 400 ørnepar trekker fra Finland til Finnmarksvidda vinterstid, med en ansatt i fra Fjelltjenesten som kilde». Denne fagrapportteksten inneholder et par detaljer som enkelte la spesielt merke til. For det første sto artikkelen i en utgave av *Vi menn* som kom ut i 2000 – ikke i 1999. Den viktigste detaljen var imidlertid bisetningen om at det var Fjelltjenesten i Finnmark (sorterer under Statskog) som var kilde til opplysningene om de 400 finske ørneparene som angivelig trakk over til Finnmarksvidda vinterstid for å drepe rein.

Ser man nøkternt på artikkelen i *Vi menn* kan man neppe forstå det slik at det er

Henrik Eira i Statskog som har kommet med opplysningene om de 400 finske ørneparene. Dette er riktignok nevnt i bildeteksten knyttet til fotografiet av Eira som viser fram den skutte ørnen. Men han er ikke sitert på det. Den som i følge artikkelen har kommet med denne informasjonen er altså distriktsveterinær Herdis Gaup Aamot. Opplysningene i NINAs fagrapport 58, som er datert februar 2003, er således ikke korrekte. Det var derfor ikke overraskende at Fjelltjenesten i Finnmark (Statskog) følte seg uthengt og urettferdig behandlet da innholdet i rapporten ble kjent. Etter ganske mye oppstyr om denne saken endte det med at NINA måtte makeklere hele fagrapporten. En revidert utgave ble deretter trykket litt senere på året (også datert februar 2003). Her var alle henvisninger til *Vi menn*-artikkelen fjernet.

FVR kontakter nøkkelpersoner i Finnmark

For FVR framsto dette rabalderet som ganske tankevekkende. NINAs forskere ønsker til enhver tid å framstå så seriøse og korrekte som over hodet mulig i vitenskapelig sammenheng. Når slike situasjoner oppstår er det av interesse å kunne se litt nærmere på detaljene. Kanskje en saklig og objektiv henvendelse til aktuelle personer knyttet til *Vi menn*-artikkelen ville få fram noen adekvate og betydningsfulle momenter? Siden NINA-forskerne ikke hadde valgt en slik framgangsmøte for å klarlegge opplysningene i mannfolkbladet

Figuren er hentet fra Jeff Watsons bok *The Golden Eagle (1997): Bevegelser hos unge kongeørner ringmerket i Skandinavia*. Dataene refererer seg for det meste til individer merket som reirunger og gjenfunnet i sitt første leveår. Fugler fra Norge og Sverige tenderer til å spre seg over relativt korte avstander i ulike retninger, mens fugler fra Finland er relativt langt-trekkende og sprer seg nesten utelukkende i sørlig retning.

bestemte FVR seg for å gjøre denne jobben. Før påsken i 2003 ringte derfor artikkelforfatteren til noen av nøkkelpersonene.

Den første som ble kontaktet var *Vi menn*-journalisten Johnny Haglund. Han kunne fortelle at den som hadde gitt han opplysningene om de 400 finske ørneparene var mannen til distriktsveterinæren – Knut Aamot. Han var bonde, men drev med litt av hvert. Under samtalen mente Haglund at opplysningene også kunne ha kommet fra hans kone. Jeg ringte så opp Knut Aamot, og han henviste raskt til sin kone i sakens anledning. Siden hun ikke var hjemme kom vi allikevel i snakk om de finske ørnene som trakk til Finnmarksvidda vinterstid. Aamot erkjente at han ikke direkte kunne dokumentere dette, så dette var mer en antakelse. «– Men det kan være bra logikk i antakelse», mente Aamot. Han antok at ørnene nå hadde trukket tilbake til Finland, men han kunne ikke si noe om antallet. Men ørn forekom på vidda vinterstid!

Den neste jeg fikk fatt på via telefonen var Statskogs Henrik Eira. Han husket såvidt Haglunds besøk i 1999. Eira opplyste at det hadde vært en del debatt om *Vi menn*-reportasjen, men at tall som hadde kommet fram ikke var gjengitt slik det var sagt – ikke for hans del. Det hadde blitt skrevet litt mer enn hva som var opplyst. Derfor skyldte han på journalisten. Men han presiserte at det ikke er tvil om at det kommer over ørn fra finsk side, for reirene ligger helt inntil grensen. Det ble pekt på en kongeørn merket i Utsjokki i Finland som ble skutt i Kautokeino. Antall ørner mente Eira det var vanskelig å si noe om, men han presiserte at bestanden i Nord-Finland var «ganske stor». Flere fellingstillatelser var gitt på norsk side, og han hadde hatt 3–4 fugler i dyppfryseren samtidig. Både ørnene og skadene var der fortsatt, men han henviste til Fylkesmannen i Finnmark når det gjaldt de eksakte bestandstallene for Finland – selv om også han hadde jevnlig kontakt med finske myndigheter.

Etter påsken 2003 fikk jeg omsider telefonisk kontakt med distriktsveterinæren. Herdis Gaup Aamot henviste straks til en person ved navn Juha Magga når det gjaldt

de 400 finske ørneparene. Disse opplysningene hadde kommet fram under et foredrag han hadde holdt på et symposium i Kautokeino om lag 4–5 år tidligere. Her ble det opplyst at det var registrert «veldig mange hekkinger i Finland, hvorav 80–90 % i Lappland». Hun kjente ikke til hvilke instanser i nabolandet som hadde foretatt disse registreringene, og henviste videre til både Statskog og Fylkesmannen. At det også hekket noen par på norsk side ble dessuten poengtert. Jeg forsøkte senere å komme i kontakt med Magga, som bor i Enontekiö i Nord-Finland, men uten resultat. Han var president i «Sami Reindeers Union of Finland».

Ungørnene flyr mot sør – de gamle er stasjonære

Senere på året hadde jeg utbytterik og hyggelig kontakt med Fylkesmannen i Finnmarks nye rovviltkonsulent Paul Antoni Nilsen. Han skaffet bl.a. detaljopplysninger om den finskmerkete kongeørnen. Den ble ringmerket i Kevo nasjonalpark ved Utsjokki i 1995, og ble skutt i Kautokeino den 15.2.2001. Fellingstillatelsen ble gitt av Fylkesmannen 19.1.2001, og fuglen havnet på Tromsø Museum. Dette viser at enkelte finskhekkete kongeørner kan benytte Finnmarksvidda i vinterhalvåret. Siden det dreide seg om en snart seks år gammel fugl var dette kanskje et individ som hadde etablert seg på norsk side? Ringmerkingsgjenfunnene viser derimot et entydig sørgående trekk av finske ung-fugler (se figur). Tallet 400 kongeørnpar er for øvrig ikke så langt unna de offisielle tallene for den finske hekkebestanden. I 1999 ble bestanden i hele Finland anslått til 340–360 par (tidsskriftet *Kungsörnen* 1999). Det er riktig at majoriteten av disse hekker i finsk Lappland, men denne landsdelen strekker seg helt ned til Bottenviken og utgjør nesten 1/3 av Finlands flateinnhold. At kongeørnpar, som er stasjonære i sine revir, skal gjennomføre et trekk nordover til tamreinområder i et annet land representerer så ville forestillinger og fantasier at man må spekulere på hva slags miljøer vi her forholder oss til. Påstanden i *Vi menn* skulle i så fall bety at hele den finske hekkebestanden befant seg på Finnmarksvidda vinterstid. At disse opplysningene endog har vandret rundt og blitt brukt ukritisk i bl.a. medier og faglitteratur kan man derfor bare forundre seg storlig over.

Manglende kvalitetssikring

Hele denne affæren viser hvor viktig det er for alle som offentliggjør faglig materiale å være nøyaktige med sitater og referanser. Når vitenskapsmenn går så langt som å bruke opplysninger fra et ukemagasin som *Vi menn* er det særdeles viktig at alle detaljer blir korrekt framstilt. I dette tilfellet opplyste NINA at kilden var Fjelltjenesten

Situasjonsrapport fra kongeørnens kjerneområde på Finnmarksvidda

Kongeørninventering i Alta-Kautokeinovassdraget 2003

Av Per J. Tømmeraa

Etter tre års fravær bød det seg endelig en anledning til å komme tilbake til det gamle studieområdet på Finnmarksvidda, der jeg siden 1966 har tilbrakt så mange somrer. Dette var på høy tid da det fra Kautokeino var kommet svært dramatiske meldinger om flokker av finske kongeørner som om vinteren trakk over grensen for å fråse i norske reinsdyr. I tillegg hadde Fylkesmannen i Finnmark drevet sin ensidige propaganda og påstått at kongeørnbestanden hadde økt betraktelig de siste årene.

Vurdert etter sportegn ble smånagerbestanden antatt å være i tilbakegang. Likevel fant vi tre bebodde fjellvåk- og to tårnfalkreir innenfor undersøkelsesområdet fra Sandia til Máze. De to tradisjonelle jaktfalkparene hekket og fikk fram to unger hver. Tre dvergalkreir ble lokalisert, hvorav to lå på berghyller og det tredje i et gammelt kråkereir i bjørk. Det knyttet seg stor spenning til havørnen som bare en gang tidligere (1998) hadde forplantet seg ved vassdraget – to mil fra kysten. Her hadde det øyensynlig skjedd ting da reiret var fjernet fra furua og ingen reirkvister var å se. Arten ble over hodet ikke observert i undersøkelsesområdet denne sommeren.

Formålet med turen var en totalinventering av kongeørn og følgelig ble all oppmerksomhet konsentrert omkring

i Finnmark – uten at dette med sikkerhet framkom i *Vi menn*-artikkelen. At Statskog i mellomtiden kanskje burde ha kommet på banen og presisert hva som egentlig var sagt til journalisten er en annen sak. Det man burde ha forventet seg fra en institusjon som NINA er imidlertid at deres forskere hadde kvalitetssikret opplysningene i *Vi menn* litt nærmere. Dette dreier seg tross

den ene arten. En rapportert kongeørnhekkning i ei trang kløft viste seg å være fjellvåk. Myndighetenes feilinformasjon om bestandsøkning hadde øyensynlig hatt sin uheldige virkning på menigmann.

De 26 kjente kongeørnreirene, alle beliggende i berg, ble møysommelig sjekket samtidig som det ble speidet etter nye. Det nordligste paret ble observert etter nye. Siste gang disse fuglene hekket, var i 1990. Par nummer to ble registrert jevnlig på vingene over dalen, men alle de 11 alternative reirene deres stod tomme. Endelig fant vi årets produktive par i et reir som ikke hadde vært i bruk siden 1989. Hekkeresultatet for 2003 ble identisk med gjennomsnittet for den lange undersøkelsesserien 1982–1998: 0,3 unger pr. par pr. år (jf figur 10 s. 75 i *Våre Rovdyr* nr. 3–4/2002). Den «flytende populasjonen» av omstreifende kongeørner så heller ikke ut til å være overveldende. Ingen ung-fugl eller subadult ørn viste seg i løpet av undersøkelsesperioden.

Selv om dette materialet kan synes lite, så er det likevel en meget viktig dokumentasjon fra kongeørnens kjerneområde på vidda der arten gjennom en årrekke har vært gjenstand for en nøyaktig overvåking.

alt om en utredning tilknyttet en kommende stortingsmelding om truede arter! Da går det f.eks. an å lese kildematerialet grundig og ta noen ekstra telefoner til involverte personer for å finne ut av viktige detaljer. Det kan ikke ta all verdens tid å ekspedere et par henvendelser med noen enkle og konsise spørsmål. Selv NINA-forskere bør kunne ta seg tid til det!

Fra falkungenes første møte med en rovfuglvenn. Nordre Vestfold, juni 2003.

Vandrefalken øker i Sørøst-Norge. Siden 1998 er bestanden mer enn doblet – fra 24 par til 51 i 2003. Siden 1988 er det registrert par av vandrefalk på 87 lokaliteter i alle åtte fylker.

Vandrefalk i Sørøst-Norge og noen nabofylker i 2003

Av
Odd Frydenlund Steen
Foto:
Håkon F. Skjauff
Bjørnar Olsen

Som forventet fortsatte vandrefalken å øke i fylkene rundt Oslofjorden (Sørøst-Norge) i 2003. Prosjektet fulgte utviklingen til totalt 75 par denne sesongen, hvorav minst 24 par befant seg i de tre fylkene utenfor det opprinnelige prosjektområdet, i Aust-Agder, Hedmark og Oppland. Siden 1998 er bestanden mer enn doblet i Sørøst-Norge, fra 24 til 51 par i 2003. I løpet av de 16 hekkesesongene i perioden 1988–2003 er det registrert par av vandrefalk på 87 lokaliteter i alle åtte fylker. På noen av disse har det vært etablert par i kun en eller få sesonger i løpet av hele perioden.

Etablering langs vassdrag og dalfører

Kartlegging og overvåking av hekkeplasser for vandrefalk har pågått i Sørøst-Norge siden 1988. Lenge registrerte vi at parene etablerte seg ved kysten og i lavlandet, men i løpet av de siste årene har vi sett at vandrefalken etablerer seg i høyereliggende områder, inkludert snau-fjellet. Det er derfor en myte at vandrefalken i hovedsak finnes som hekkefugl i kystområdene. I Sørøst-Norge er det i dag minst like mange etableringer i innlandet som ved kysten. Det er således mest riktig å si at vandrefalken er etablert langs vassdragene (dalførene) som snor seg fra fjellområdene i innlandet og ut til kysten. På kanten mellom skog- og fjelldominerte platåer og dalene under er det rikelig med bratte berg både i Sørøst-Norge og i ovennevnte fylker, noe som gir mange muligheter for etablering av par.

Tolerante naboer og naturlige fiender

Fortsatt står mange fine berg «ledige» for etablering av vandrefalk, men bergene brukes også av en rekke andre arter, både musvåk, fjellvåk, kongeørn, tårnfalk, hubro og ravn (noen steder er det også

dvergfalk og jaktfalk). Den vanligste naboen vandrefalken må forholde seg til er utvilsomt raven, som også bygger kvistreir som vandrefalkene gjerne tar i bruk som reirplass. Ravn hekker på svært mange av de lokalitetene der vi i dag har registrert vandrefalk, og selv om de to artene ikke alltid er like gode naboer synes de å tolerere hverandre. Slik er også forholdet til musvåk, fjellvåk og tårnfalk,

byttedyr. Hubro og kongeørn er derfor blant vandrefalkens naturlige fiender. Men vandrefalken skal også se opp for firbente rovdyr, selv om disse først og fremst er en fare for egg og avkom. Både grevling, rødrev og mår kan ta seg fram til reirhyller og forsyne seg. Den mest aktuelle reirplyndrerer av disse er utvilsomt måren, som er en ypperlig klatrer og lett tar seg fram i stupbratte berg. Enkelte mislykkede

Nykklekt vandrefalkunge på kystlokalitet i Vestfold, juni 2003.

mens forholdet til kongeørn og hubro er langt mer anstrengt. Der de er etablert vil helst vandrefalken unngå å være for nær. Krangel med så kraftfulle naboer kan bli svært skjebnesvangert for vandrefalken. Mot disse hjelper det lite å være fullstendig overlegen i fart og manøvrering i lufta. Verken kongeørn eller hubro lar seg stoppe av hissige angripende vandrefalker, og de går ikke av veien for å skaffe seg en rugende falk eller reirunger som

År	Okkuperte lokaliteter	Hekkeforsøk	Vellykkede hekkinger	Flyvedykt. unger	Ungeprod.*	Ungeprod.**
1998	24	19	15	35	1,84	1,46
1999	30	24	19	48	2,00	1,60
2000	38	28	20	46	1,64	1,21
2001	37	29	26	53	1,83	1,43
2002	42	36	25	52	1,44	1,24
2003	51	37	33	77	2,08	1,51

Tabell 1. Bestandsutvikling og hekkeresultater i SØ-Norge i årene 1998-2003.

*) Unger/hekkeforsøk
**) Unger/aktiv lokalitet

hekkinger som vi har registrert opp gjennom årene kan trolig tilskrives måren. Tap av egg eller unger fra falkenes reirhyller er også rapportert fra Sverige de seinere årene.

Resultater i Sørøst-Norge

Oslo og Akershus: Det ble som året før kun registrert vandrefalk på en lokalitet. Paret gikk høyst sannsynlig til hekking, men mislyktes tidlig under rugingen. På den andre lokaliteten i fylket var det ingen tegn til vandrefalk. Dette kan ha med hubro å gjøre, som ble hørt ropende i området i slutten av februar og begynnelsen av mars. Det har blitt leitet en del i alternative områder i nærheten, i tilfelle vandrefalkene skulle etablere seg et stykke unna, men dette har ikke ført til funn.

I løpet av de siste årene har det til stadighet blitt observert vandrefalk i Oslo sentrum, fortrinnsvis i vintermånedene. Regjeringsbygget og Oslo Plaza har vært sentrale steder for observasjonene. Vi har etter hvert erfart at mange vandrefalker overvintret i prosjektområdet, og det er naturlig at de forflytter seg fra hekkeplassene og inn til byer hvor det er mer bytedyr enn det for eksempel vil være ved de aller fleste hekkeplassene på denne tiden av året. I byene er det rikelig med både byduer, ender, måker og kråkefugler gjennom hele året. Foreløpig har ikke vandrefalk blitt funnet hekkende i Oslo sentrum, men om det skyldes mangel på egnede hekkeplasser eller at tiden ennå ikke er moden skal være usagt. Det er imidlertid ingen grunn til å bli overrasket dersom det skjer innen få år.

Hekking i Oslo sentrum ville utvilsomt blitt en attraksjon for langt flere enn ornitologer. Vandrefalker som hekker på bygninger i byer har lenge vært kjent i bl.a. USA, Kanada, Storbritannia, Tyskland og Tsjekkia. En måte å framskynde dette på er å legge forholdene til rette for hekking ved å henge opp hekkedekker på høye bygninger. Foreløpig har ikke vårt prosjekt engasjert seg i dette, bl.a. fordi det krever en del forberedelser som vi ikke har kunnet prioritere med knappe ressurser.

Buskerud: Det ble registrert 24 par i Buskerud i 2003, hvorav 4 nye lokaliteter med par. De nye parene ble funnet i kommunene Flå, Kongsberg, Nore og Uvdal og Ringerike. På en lokalitet ble det i tillegg registrert en enslig fugl.

Tabell 2. Fargemerkede og umerkede vandrefalker fordelt på alle fylker i 2003. Oversikten viser i tillegg hvilket land falkene kommer fra.

Fylke	Fargemerket		Norsk opprinnelse		Svensk opprinnelse		Umerket		Kodert avlest*	
	Hann	Hunn	Hann	Hunn	Hann	Hunn	Hann	Hunn	Hann	Hunn
AK	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
AA	2	2	2	2	-	-	2	2	2	2
BU	6	9	5	7	1	1	5	7	6	3
HE	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1
OP	2	3	2	2	-	1	3	5	-	1
TE	-	1	-	1	-	-	1	1	-	-
VE	4	4	4	2	-	2	1	2	-	-
ØF	1	-	-	-	1	-	-	-	1	-
Sum	15	20	13	15	2	4	13	17	9	7
%**	53,6	54,1	86,7	75,0	13,3	20,0	46,4	45,9	60,0	35,0

*) Avlest koding innebærer at opprinnelseslokalitet (fødested) er kjent.

**) – Prosent av kontrollerte fugler
– Det ble kontrollert 28 hanner og 37 hunner, til sammen 65 indiv. (43,3 % av alle indiv.)
– For noen indiv. har det ikke vært mulig å avgjøre om de har norsk eller svensk opprinnelse. Disse er plassert under norsk opprinnelse i denne oversikten.
– Indv. som er registrert som «merket» (fargen på ringene ikke kjent) kommer ikke fram i kolonnene for norsk eller svensk opprinnelse.

Tabell 3. Fordeling av kullstørrelser hos hekkende vandrefalk i alle undersøkte fylker i 2003.

Fylke	1 unge	2 unger	3 unger	4 unger	Sum kull
Akershus					0
Aust-Agder	1	1	3		5
Buskerud	1	7	6	2	16
Hedmark			2		2
Oppland	3	1	3	1	8
Telemark	5	2	3	1	11
Vestfold	1	2	2		5
Østfold			1		1
Sum	11	13	20	4	48
% av alle	22,9 %	27,1 %	41,7 %	8,3 %	100,0 %

Merk: En del av registreringene omfatter minimumsproduksjon, det vil si at antall unger i reiret er vurdert på avstand med teleskop. Dette kan innebære at ikke alle unger har blitt sett.

Ringmerking av falkunger i Vestfold, juni 2003. Besøket på reirhylla varer vanligvis maksimalt 20–30 minutter og gir svært verdifull kunnskap om falkenes videre liv.

Vi vet sikkert at 17 av parene gikk til hekking, og 16 av disse hekket vellykket. For ett par vet vi ikke sikkert hva resultatet av hekkeforsøket ble, men trolig hekket paret vellykket. De hekkende parene fikk til sammen **minst 41 unger** på vingene. Dette var stor framgang i forhold til resultatet i 2002 og det beste resultatet noensinne i Buskerud. Det ble ringmerket kun 2 kull (4 unger).

På en lavlandslokalitet i Buskerud har det siden 1992 befunnet seg en hunnfugl som ble satt ut som 14 dager gammel unge i et reir på en nærliggende lokalitet i 1990 (overført fra avlsprosjektet i Sverige). Denne hunnfuglen har sammen med minst 2 forskjellige hanner produsert et betydelig antall unger opp gjennom 1990-åra. Det siste året hun fikk unger var i 2000 (1 unge), etter dette kom det inn en ny hann på lokaliteten. Trolig var hun nå for gammel til å få unger. Vinteren 2003/04 kom det melding om at det var funnet en skadet vandrefalk i dette området. Falken ble i første omgang tatt hånd om av en fra

Hekkeberg i nordre Østfold, juni 2003. Valg av store reirhyller med god mulighet for ungene til å vandre rundt er ikke uvanlig.

Det ble kun ringmerket ett ungekull (3 unger).

Ved en hekkeplass som ligger ved en skytebane ble det som tidligere år samarbeidet med skytterlaget, kommunen og fylkesmannen om å gjennomføre skyteforbud i tiden 10. april – 10. juni. Falkeparet kunne dermed få fred under rugingen og den første tiden etter klekking. Resultatet var at paret fikk 3 unger på vingene.

Vestfold: Det ble ikke funnet nye par i Vestfold i 2003, men det ble registrert vandrefalkpar på 8 lokaliteter, hvorav 6 par gikk til hekking. Ett par mislyktes under tidlig ruging. De 5 vellykkede parene fikk til sammen **11 flyvedyktige unger**. Det ble ringmerket 4 ungekull (8 unger).

I slutten av mai ble det observert 2 utfargede vandrefalker ved en stor myr i indre del av Vestfold. Observasjonen ble ikke mindre interessant når det ble sett bytteoverlevering fra hann til hunn over selve myra, og begge falkene straks etter fløy ned mot myra og ble borte i barskogen som omkranser den. En ukes tid seinere ble det igjen sett en vandrefalk rett ved myra. På tross av en del leiting etter disse falkene med tanke på å finne en eventuell hekkeplass, leitingen omfattet også grundig kontroll av alle aktuelle berg i nærheten, ble det verken sett noe mer til dem eller funnet indikasjoner på hekking. Hekking på selve myra var utelukket, den ble grundig sjekket, men hekking i et kvistreir bygd av rovfugl (eventuelt hegre eller kråkefugl) i myras nærhet kan ikke utelukkes.

på to lokaliteter. På to lokaliteter var det for dårlig oppfølging slik at vi ikke sikkert fikk registrert om disse var okkupert av falk.

Vi vet med sikkerhet at 12 par gikk til hekking, men vi kjenner ikke utfallet av hekkingen på en av disse lokalitetene. Ytterligere 4 par kan ha forsøkt å hekke, men oppfølgingen var imidlertid ikke god nok på disse stedene. På de 11 vellykkede hekkingene ble det produsert **minimum 22 flyvedyktige unger**. På seks av disse registrerte vi minimumsproduksjon (noe usikkerhet knyttet til antall unger i reiret).

den kommunale viltneimnda, som snarlig overløt den til en av prosjektets medarbeidere. Dessverre var falken så skadet at den døde etter kort tid. Det viste seg at falken var ringmerket og at det var den ovennevnte hunnen, nå nesten 14 år gammel. Dette er den eldste vandrefalken vi har registrert i prosjektet så langt.

Telemark: I dette fylket ble det i 2003–sesongen registrert 17 par, hvorav etablering av par på 4 nye lokaliteter var svært positivt. De nye parene ble funnet i kommunene Fyresdal, Notodden, Sauherad og Seljord. Det ble også registrert enslig falk

Vandrefalk kan foreta overlevering av byttedyr et stykke fra hekkeplassen sin, det har vi erfart i prosjektet tidligere. Vanligvis er imidlertid berget der de er etablert innen synsvidde, selv om det kan være opp til flere kilometer unna. Også i dette tilfellet var det berg i nærheten, riktignok ikke akkurat slike berg som man regner med at vandrefalk vanligvis foretrekker. Med det høye bestandsnivået vi etter hvert har registrert burde bergene i dette området likevel være aktuelle. Når vi ikke kunne finne tegn til aktivitet av vandrefalk i noen av disse, kan det være bruk av en annen type reirplass som nevnt over som er aktuell. I så fall har utviklingen tatt en ny vending i 2003. Området vil selvsagt bli fulgt opp kommende sesong. Trehekkende vandrefalk er godt kjent fra både Sør-Sverige og Finland i tidligere tider, samt på kontinentet, men aldri dokumentert i Norge. Det kan likevel ikke utelukkes at falkene ikke hadde tilhold på noen bestemt plass da de ble observert, men hendelsen har gjort oss oppmerksom på at bruk av alternative reirplasser kan forekomme når som helst.

Østfold: Falkene på den eneste aktive lokaliteten i fylket de seinere åra vendte tilbake igjen og gjennomførte vellykket hekking. Ungekullet på 3 ble ringmerket.

Sammendrag for SØ-Norge: I fylkene fra Østfold til og med Telemark ble det i 2003 registrert 51 par (42 i 2002) og tre lokaliteter med enslige falker. Parene fordelte seg slik på fylkene (nye par i høyre kolonne):

Akershus:	1 par	
Buskerud:	24 par	4 par
Telemark:	17 par	4 par
Vestfold:	8 par	
Østfold:	1 par	

Det ble konstatert at minst 37 par gikk til hekking. Minst 33 av disse hekket vellykket og fikk minimum 77 flyvedyktige unger. Det ble ringmerket 18 unger, fordelt på 8 kull.

Ungeproduksjonen (gjennomsnittlig) kan uttrykkes slik (tall for 2002 i høyre kolonne):

Flyvedyktige unger pr. etablert par:	1,51 unger	1,26 unger
Flyvedyktige unger pr. hekkeforsøk:	2,08 unger	1,51 unger
Flyvedyktige unger pr. vellykket hekking:	2,33 unger	2,04 unger

Resultater i Aust-Agder, Hedmark og Oppland

Aust-Agder: Det ble registrert 11 par i Aust-Agder i 2003, det vil si at det ble funnet tre nye par i forhold til året før. De nye parene ble lokalisert i kommunene Arendal, Evje og Hornnes og Åmli. Det ble registrert 6 hekkende par, hvorav ett par mislyktes. De fem vellykkede hekkingene resulterte i **12 flyvedyktige unger**. Seks av ungene ble ringmerket.

Som vist i tabell 2 ble koden lest av på flere vandrefalker ved hekkeplasser denne sesongen. Disse er født på hekkeplasser i både Buskerud og Telemark foruten Aust-Agder, noe som viser at det også er spredning i sørvestlig retning i forhold til fødested og ikke bare i nordlig retning som med så mange vandrefalker som har funnet veien fra Sørvest-Sverige til Sørøst-Norge opp gjennom årene.

Vandrefalken er som kjent en dyktig fuglejeger, noe som ble grundig bekreftet på en av lokalitetene i Aust-Agder i 2003. Ved ett tilfelle kunne observatørene se at falkeparet fikk inn flere treffere på ei kortnebbgås, som deretter styrtet mot bakken. Seinere ble det sett et nytt forsøk på gåsejakt, denne gangen på en kanadagås. Gåsa kom imidlertid unna med livet i behold, falkene foretok bare et halvhjertet forsøk.

Hedmark: Det ble registrert 2 par i 2003. Begge gikk til hekking og fikk fram **6 flyvedyktige unger**. Ett av kullene ble ringmerket. På den ene hekkeplassen har det siden 2001 vært en hunnfugl født på en lokalitet i Vestfold. Avstanden mellom fødested og hekkeplass for denne falken er en av de lengste vi har registrert (199 km) for falker med opprinnelse i SØ-Norge.

Oppland: I 2003 ble det i regi av prosjektet registrert 11 par i Oppland, hvorav ett nytt par. På to lokaliteter ble det bare registrert en enslig vandrefalk. Vi vet sikkert at 9 par gikk til hekking, sannsynligvis 10 par. Det kan ikke utelukkes at falkene forsøkte å hekke også på den siste lokaliteten med par. Ikke alle lokaliteter fikk tilstrekkelig oppfølging til å kunne være sikker på om det faktisk var par på lokaliteter der vi registrerte enslig falk, og hvilken utvikling hekkeforløpet fikk på alle lokaliteter som var okkupert av par.

På bakgrunn av ovenstående registrerte vi 8 vellykkede hekkinger. Disse parene produserte til sammen **minst 18 flyvedyktige unger**. To kull ble ringmerket (7 unger).

Sammendrag for Aust-Agder, Hedmark og Oppland: I disse tre fylkene ble det i 2003 registrert til sammen **24 par (22 i 2002)**. Det ble i tillegg registrert en enslig falk

på en lokalitet. Parene fordelte seg slik på fylkene (nye par i høyre kolonne):

Aust-Agder:	11 par	3 par
Hedmark:	2 par	
Oppland:	11 par	1 par

Det ble konstatert at minst 17, sannsynligvis 18 par gikk til hekking, hvorav minimum 15 hekket vellykket og fikk minst 36 flyvedyktige unger. Det ble ringmerket 16 unger fordelt på 6 kull. Ungeproduksjonen (gjennomsnittlig) kan uttrykkes slik (tall for 2002 i høyre kolonne):

Flyvedyktige unger pr. etablert par:	1,50 unger	1,64 unger
Flyvedyktige unger pr. hekkeforsøk:	2,00 unger	1,89 unger
Flyvedyktige unger pr. vellykket hekking:	2,40 unger	2,25 unger

Fargemerkede og umerkede vandrefalker

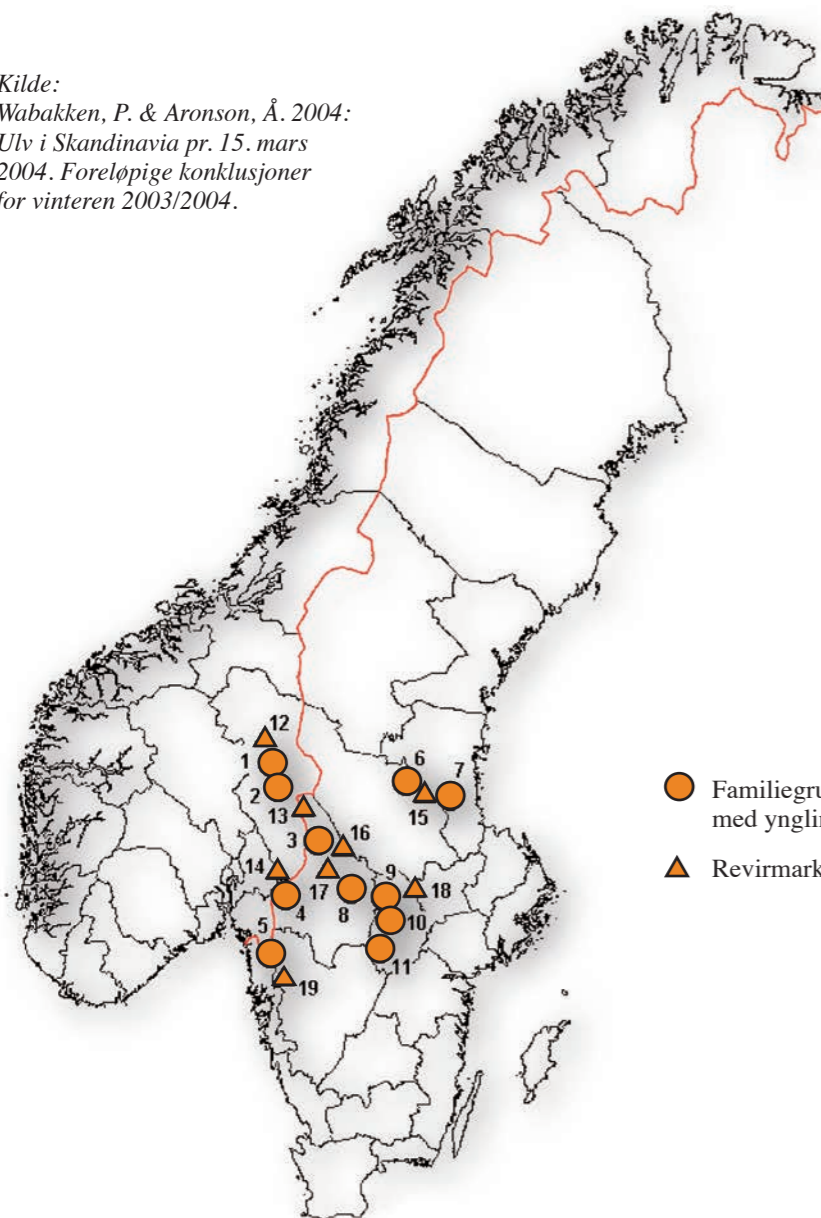
Prosjektmedarbeiderne har som vanlig forsøkt å se etter ringer på falkenes bein også i 2003. Det ble kontrollert til sammen 65 individer på hekkeplasser, fordelt på 28 hanner og 37 hunner. Dette tilsvarer 43,3 % av alle individer som var etablert ved hekkeplasser. Resultatene viser at 15 hanner (53,6 %) og 20 hunner (54,1 %) var merket med fargeringer, mens 13 hanner (46,4 %) og 17 hunner (45,9 %) var umerket. Det var stor overvekt av norske individer i forhold til svenske blant både hanner og hunner av de merkede falkene. Andelen umerkede falker har økt en del de siste årene, noe som er forventet etter som ringmerkingen er tonet betydelig ned. Med en relativt høye andel avleste individer i populasjonen antas det at dette i stor grad gjenspeiler situasjonen i hele populasjonen.

Takk

Alle som har bidratt med opplysninger til prosjektet eller deltatt i feltarbeidet takkes for utvist interesse og deltakelse. Takk også til de fylkesmenn og Statens naturoppsyn som støttet arbeidet økonomisk, samt skytterlaget i Telemark som var villige til å stenge skytebanen sin i hekketiden av hensyn til falkeparet på stedet. Takk til Håkon F. Skjauff og Bjørnar Olsen for illustrasjoner til artikkelen.

Ulvestammens status i Skandinavia pr. 15. mars 2004

Kilde:
Wabakken, P. & Aronson, Å. 2004:
Ulv i Skandinavia pr. 15. mars
2004. Foreløpige konklusjoner
for vinteren 2003/2004.

- Familiegruppe (flokk) med yngling 2003
- ▲ Revirmarkerende par

Resultatene er å betrakte som foreløpige og omfatter kun familiegrupper og revirmarkerende par som hittil er kjent (se figur). Enslige stasjonære og andre ulver vil bli rapportert senere.

I fjorårssesongen (vinteren 2002-2003) ble det for første gang på over 10 år registrert nedgang i den skandinaviske ulvestammen. Foreløpige resultater fra denne vinteren (2003-2004) tyder på at nedgangen har opphørt. Det er i vinter påvist 11 familiegrupper og det er registrert et tilsvarende antall ynglinger i Skandinavia i 2003. To av disse valpekullene ble født i Norge (Gråfjell og Julussa). Ulvestammen ser nå ut til å være på omtrent samme nivå som for to år siden (2001-2002).

Ulvflokker og revirmarkerende par i Skandinavia. Tabellen er en redaksjonell gjengivelse av materialet i ovennevnte statusrapport.

Nr.	Betegnelse	Land	Fylke/län	Status vinteren 2002/2003	Yngling 2003	Status vinter 2003/2004	Antall vinter 2003/2004	Kommentar
1	Gråfjell	Norge	Hedmark	Familiegruppe	Ja	Familiegruppe	7	
2	Julussa	Norge	Hedmark	Revirmarkerende par	Ja	Familiegruppe	5	
12	Koppang	Norge	Hedmark	Familiegruppe	Nei	Revirmarkerende par	2	Tidligere gruppe oppløst og nytt par i reviret
Sum Norge						F: 2	Rp: 1	14
14	Mangen	Norge/Sverige	Hedm/Akers/Värml	Revirmarkerende par	Nei	Hunnen alene igjen	1	Vesentlig norsk side. Hannen bildrept jan. 2004
3	Nyskoga	Sverige/Norge	Värmland/Hedmark	Familiegruppe	Ja	Familiegruppe	4	Vesentlig svensk side
4	Djurskog	Sverige/Norge	Värml/Östf/Akers/Hedm	Nyetablert par	Ja	Familiegruppe	5	Vesentlig svensk side
5	Dals Ed-Halden	Sverige/Norge	Västra Götaland/Østfold	Familiegruppe	Ja	Familiegruppe	6	Vesentlig svensk side
13	Bogranen	Sverige/Norge	Värmland/Hedmark	Revirmarkerende par	Nei	Revirmarkerende par	2	Den gamle hunnen død. Ny hunn 2003/2004
Sum grenseulver						F: 3	Rp: 1	18
6	Furudal	Sverige	Dalarna/Gävleborg	Familiegruppe	Ja	Familiegruppe	10-11	
7	Ockelbo	Sverige	Gävleborg	Familiegruppe	Ja	Familiegruppe	4	
8	Filipstad	Sverige	Värmland	Familiegruppe	Ja	Familiegruppe	7	
9	Stadra	Sverige	Örebro/Värmland	Nyetablert par	Ja	Familiegruppe	3-4	
10	Kilsbergen	Sverige	Örebro	Nyetablert par	Ja	Familiegruppe	6-7	
11	Hasselfors	Sverige	Örebro	Familiegruppe	Ja	Familiegruppe	6-7	
19	Kroppefjäll	Sverige	Västra Götaland	Potens. revirmark. par	Nei	Revirmarkerende par	2	
15	Bingsjö	Sverige	Dalarna/Gävleborg			Nyetablert revirmark. par	2	
16	Halgån	Sverige	Värmland			Nyetablert revirmark. par	2	Etablert sommeren 2003
17	Jangen	Sverige	Värmland			Nyetablert revirmark. par	2	
18	Grimsö	Sverige	Örebro/Västmanland			Nyetablert revirmark. par	2	
Sum Sverige						F: 6	Rp: 5	46-50
Totalsum (enslige stasjonære og andre ulver ikke inkludert)						F: 11	Rp: 7	78-82

Kongeørnunger på reir i Hedmark 30. juli 1997.
Foto: Viggo Ree.

Nei til DN's hekkefuglprosjekt

Direktoratet for naturforvaltning (DN) og Norsk Ornitologisk Forening (NOF) har blitt enige om å samarbeide om å kartlegge utbredelsen av norske fuglearter gjennom prosjektet Norsk hekkefuglatlas. Samarbeidet innebærer at NOFs medlemmer står for feltarbeid, mens DN drifter databasen og vevsider for innsamling av data. Prosjektet har vært i noen år, men med relativt svak opplutning.

Til forskjell fra tidligere atlasprosjekter, der det var tilstrekkelig å angi forekomst innenfor en 10x10 km rute, legger dette hekkefuglprosjektet opp til en mer nøyaktig lokalisering av reir.

Jeg vil oppfordre fuglekikkere til å være svært kritiske med hensyn til hva slags opplysninger de legger inn i prosjektet, og jeg tenker da spesielt på arter som historisk sett har vært etterstrebet av jegere, fiskere og landbruket.

Når man først har levert fra seg hekkedata har man ikke lenger herredømme over hvordan opplysningene blir brukt. De er blitt forvaltningsmyndighetenes eiendom. Dersom sentrale myndigheter, eller lokale myndigheter etter fullmakt, bestemmer seg for at forekomsten av f.eks. gråhegre, hønehawk eller hubro er en trussel mot folks økonomi, helse o.l., vil de kunne bruke dataene i hekkefuglprosjektet til å rive reir/hekkeplasser og avlive hekkende fugler. De vil kunne gjøre slike inngrep svært effektivt dersom vi gir dem det nødvendige materialet.

Også NOF har etter hvert innsett dette, og oppfordrer nå folk til ikke å legge inn hekkefunn av kongeørn, av frykt for at opplysningene skal brukes aktivt MOT naturvernet.

Er det usannsynlig at data skal bli brukt på denne måten? Dessverre ikke. Allerede i dag foregår jo forvaltningen av de store rovdyrene blant annet i form av avlving på yngleplass, og ved at leveområdene begrenses til en liten del av landet. Når slike forvaltningsprinsipper allerede er vedtatt, hva skal hindre myndighetene i å bruke dem også på andre arter/artsgrupper som fugler?

Som naturvernere bør vi IKKE gi DN slike opplysninger som de kan bruke til å forvalte naturen stikk i strid med våre egne ideer. Vi kan ikke stole på at sentrale og lokale politikere vil bruke slike opplysninger til det beste for naturvernet. Vi må derfor begrense oss til å gi hekkefuglprosjektet data om arter det ikke står strid om/vil kunne stå strid om.

Det er fryktelig trist at man ikke tør å gi opplysninger om naturen til de som er satt til å forvalte den.

Ta frem dine verste erfaringer/fantasier om hvordan opplysninger om hekkefunn du gjør kan misbrukes av lokale eller sentrale myndigheter, og handle deretter!

Geir Sverre Andersen

Tepper av hvitveis prydet Jomfruland som er en rullesteinsøy – en fortsettelse av Raet i Vestfold. Fotos: Viggo Ree.

Under: Svein Andersen (t.v.), Birger Westergren, Arne Flor og Viggo Ree under en matrast i det fine været. Foto: Johnny Eriksen.

Sent men godt kommer her referatet fra årsmøtet i 2003 som ble avholdt på Jomfruland i Telemark.

Årsmøte i Foreningen Våre Rovdyr

Jomfruland, Telemark 10. mai 2003

Referat

1. Valg av ordstyrer/referent.

Berit Lind ble valgt til ordstyrer og Randi Haakenaasen til referent.

2. Godkjenning av innkalling og sakliste.

Innkalling og sakliste ble godkjent uten anmerkninger.

3. Årsmelding

Leder Arne Flor orienterte først om at styret har vedtatt å ansette en daglig leder i deltidstilling. Grunnen er at det er umulig for medlemmene i FVRs styre å utføre alle de arbeidsoppgaver som er ønskelige. Styret mener at FVRs økonomi tillater dette, og har tilbudt Yngve Kvebæk en 60 %-stilling fra 1. oktober 2003, noe han har akseptert. Han vil avlaste de andre styremedlemmene ved å ta seg av høringsaker, offentlig korrespondanse, henvendelser og administrasjon. I tillegg

vil han oppdatere foreningens internett-sider samt fortsette å være redaktør for medlemsbladet. Dette vil frigjøre tid for de andre styremedlemmene, slik at de kan konsentrere seg om faglig fordypning innen forvaltningen av de enkelte artene, koordinering av frivillig innsats fra medlemmer og spredning av saklig informasjon til befolkningen i form av foredrag, møter, sporingsturer etc. Kvebæk vil foreløpig jobbe fra hjemmekontor.

Arne Flor gikk deretter grundig gjennom årsmeldingen, som ble godkjent.

Det ble nevnt at det har vært mange dyr skutt

Revisor Bård Haugsrud til venstre og leder Arne Flor. Foto: Yngve Kvebæk.

i såkalt nødverge det siste året, bl.a. rovfugl og tre ulver. FVR har anmeldt sakene til politiet, som har henlagt alle. Foreningen har deretter påklaget henleggelsene til Statsadvokaten, som har opprettholdt henleggelsene. Vi ønsker å bruke dette som argument for at nødvergeparagrafen ikke fungerer som tiltenkt og derfor burde forandres.

Deretter orienterte informasjonskonsulent Viggo Ree om det arbeid han har utført i løpet av året.

4. Regnskap/budsjett

Revisor Bård Haugsrud gikk igjennom det ferdig reviderte regnskapet, som ble godkjent. En kommentar var at neste år burde budsjett og regnskap sammelignes for å se om vi holder budsjettet.

5. Kontingent

Det var ingen forslag om nye satser.

6. Valg

Det har vært en vararepresentant mindre siden august 2002, da Hanne Christensen trakk seg siden hun fikk jobb i WWF-Norge.

Valgkomiteen har bestått av Burny Iversen, Morten Bilet og Viggo Ree. Komiteens innstilling var:

Styremedlemmer:

Arne Flor (ikke på valg)
Geir Sjøli (ikke på valg)
Johnny Eriksen (ikke på valg)
Stig Anderson (gjenvalg)
Randi Haakenaasen (gjenvalg)
Birger Westergren (ny)

Vararepresentanter:

Erling Mømb (gjenvalg)
Helga Riekeles (gjenvalg)
Tormod Vaaland Burkey (ny)
Christin Valsjø (ny)

Revisor:

Bård Haugsrud (gjenvalg)

Valgkomiteens medlemmer sa seg villige til å sitte ett år til.

Valgkomiteens forslag til nytt styre ble enstemmig vedtatt.

****

Over: FVRs medietalsmann Morten Bilet og tidligere leder Berit Lind. Foto: Yngve Kvebæk.

Venstre: Arne Flor takker Berit Lind for innsatsen etter at hun nå trådte ut av styret. Foto: Yngve Kvebæk.

Venstre: Nyvalgt styremedlem Birger Westergren. Foto: Yngve Kvebæk.

Nyvalgte vararepresentanter Tormod Burkey og Christin Valsjø. Foto: Viggo Ree. Under: Foredragsholder Alv Ottar Folkestad. Foto: Viggo Ree.

Etter årsmøtet var det middag på Haga vertshus, og deretter holdt Alv Ottar Folkestad fra Ulstein kommune i Møre og Romsdal et svært interessant foredrag om havørnens historie og utbredelse i Norge. Han har i mange år ledet "Prosjekt Havørn", som bl.a. vil resultere i en større rapport.

Søndag morgen og formiddag den 11. mai var det omvisning på den nordlige delen av Jomfruland. Ola Nordsteien fra Jomfruland Fuglestasjon var guide, og deltakerne fikk se bl.a. ringmerkingsarbeid og de store forekomstene av hvitveis i eikeskogene. Denne dagen ble det sett rovfugler som tårnfalk og spurvehauk, og noen av steinkobbene rundt øya ble også observert. Dagen før fikk noen et glimt av en enslig mår som oppholdt seg

FVRs informasjonskonsulent Viggo Ree. Foto: Yngve Kvebæk

nær nordspissen, og arter som lerkfalk og dvergfalk ble iaktatt.

Oslo, 15. september 2003
Randi Haakenaasen

FVRs nye t-skjorter

Svarte T-skjorter i bomull med motiver av Viggo Ree. Den ene med gaupeunge og tekst «Ikke skyt moren min!». Den andre med ulv og teksten «Ulven - en naturlig del av norsk fauna».

Gaupe:
Str. S og M

Ulv:
Str. M, L og XL

Pris kr 120 pr. stk. + porto

Romslige størrelser

Bestilles fra Helga Riekeles (FVR i Østfold) via følgende alternativer:

E-post: helgariekeles@hotmail.com
Post: Helga Riekeles, Saltboveien 33, 1560 Larkollen
Tlf.: 69263709 (evt. les inn bestilling på hennes automatiske telefonsvarer). Du mottar så varen sammen med giroblankett.

Foreningen Våre Rovdyr

Ledelse

Leder

Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, a 37 01 50 35, mob 48 11 12 35

Sekretær

Randi Haakenaasen, Welhavens gt. 6, 0166 Oslo
p 22 20 56 74

Kasserer

Stig Anderson, Lokesvei 18, 4846 Arendal
p 37 02 36 22, a 37 05 71 95

Øvrige styremedlemmer

Johnny Eriksen, Major Forbusgt. 10, 1776 Halden
p 69 18 71 10, a 69 30 33 30, mob 92 89 69 51

Geir Sjøli, Sjøli, 2164 Skogbygda
p 63 90 85 35, mob 41 41 37 12

Birger Westergren, Sømkleiva 11, 4637 Kristiansand,
p 38 04 69 87

Vararepresentanter

Tormod Vaaland Burkey, Stensg. 36 B, 0358 Oslo
mob 90 53 95 83

Erling Mømb, Østagerenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Helga Riekeles, Saltboveien 33, 1560 Larkollen
p 69 26 37 09, mob 99 60 72 09

Christin Valsjø, Peer Gyntsv. 12 B, 2619 Lillehammer
p 61 26 47 72, mob 90 53 95 83

Daglig leder og redaktør

Yngve Kvebæk, Maridalsveien 225 C, 0467 Oslo
p 22 95 08 66, mob 91 54 41 91

Medietalsmann

Morten Bilet, Måltrostveien 33 A, 1430 Ås
p 64 94 31 14, a 22 90 20 00, mob 93 04 71 78

Informasjonskonsulent

Viggo Ree, Pamperudbakken, 3530 Røyse
p 32 15 77 15, mob 98 64 57 75, faks 32 15 78 22

Regionleder Midt-Norge

Johan Storm Nielsen, 7760 Snåsa
p 74 15 12 77

Regionleder Sørlandet

Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, a 37 01 50 35, mob 48 11 12 35

Foreningens formål

- * arbeide for at alle norske rovpattedyr og rovfugler skal leve i livskraftige bestander
- * arbeide for at også dyreartenes miljø beskyttes mot forringelse og ødeleggelse
- * spre faktaunderlag og saklig informasjon til massemediene og allmennheten, for derved å oppnå større forståelse for rovdynenes rolle i naturen og deres behov for egnete biotoper
- * støtte forskning på våre rovpattedyr og rovfugler
- * arbeide for at det ved jakt på de aktuelle artene skal tas hensyn til:
  - artenes reproduksjonstid
  - ungenes utvikling og avhengighet av foreldrene
  - artenes sosiale struktur og øvrige særtrekk
- * samarbeide med lokale, regionale og nasjonale myndigheter, samt øvrige interesseorganisasjoner for å finne måter å bevare dyr og biotoper på, og finne lempelige løsninger på konflikter som oppstår mellom menneskelige interesser og rovdyr.

**FVRs nye
telefonnummer:**

22232389

Ulvefondet

Konto 2800 10 08317

2004

Seniormedlem	min. kr 200
Seniormedlem + familiemedlem(mer)	min. kr 250
Juniormedlem (under 18 år)	min. kr 75
Bedriftsmedlem	min. kr 1000

Medlemskap inkluderer 4 hefter/år av tidsskriftet
Våre Rovdyr

Kun abonnement *Våre Rovdyr* kr 200

Konto: 2800 11 12149

Foreningen Våre Rovdyr

Postboks 195
2151 Årnes

E-post: fvr@fvr.no

Tlf.: 22 23 23 89

Web: www.fvr.no

B-blad

Returadresse:
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
N-2151 Årnes

